

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

खुद्दकनिकाये

उदानपाळि

१. बोधिवग्गो

१. पठमबोधिसुत्तं

१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिसुखपटिसंवेदी [विमुत्तिसुखं पटिसंवेदी (स्या० पी० क०)] । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठित्वा रत्तिया पठमं यामं पटिच्चसमुप्पादं अनुलोमं साधुकं मनसाकासि —

“इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, यदिदं — अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा,
आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।
अथस्स कङ्खा वपयन्ति सब्बा,
यतो पजानाति सहेतुधम्म”न्ति ॥ पठमं ।

२. दुतियबोधिसुत्तं

२. एवं मे सुतं — एक समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिसुखपटिसंवेदी । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठित्वा रत्तिया मज्झिमं यामं पटिच्चसमुप्पादं पटिलोमं साधुकं मनसाकासि —

“इति इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति, यदिदं — अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो, विज्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स

केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तां वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा,
आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।
अथस्स कङ्खा वपयन्ति सब्बा,
यतो खयं पच्चयानं अवेदी”ति ॥ दुतियं ।

३. ततियबोधिसुत्तं

३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिसुखपटिसंवेदी । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्टित्वा रत्तिया पच्छिमं यामं पटिच्चसमुप्पादं अनुलोमपटिलोमं साधुकं मनसाकासि —

“इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति; यदिदं — अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो, विज्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तां वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा,
आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।
विधूपयं तिट्ठति मारसेनं,
सूरियोव [सूरियोव (सी० स्या० कं० पी०)] ओभासयमन्तलिक्ख”न्ति ॥ ततियं ।

४. हुंहुङ्कसुत्तं

४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिसुखपटिसंवेदी । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्टासि ।

अथ खो अञ्जतरो हुंहुङ्कजातिको [हुंहुङ्कजातिको (सी० स्या० कं० पी०)] ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सो
ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “कित्तावता नु खो, भो गोतम, ब्राह्मणो होति, कतमे च पन ब्राह्मणकरणा [ब्राह्मणकारका
(क०)] धम्मा”ति?

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यो ब्राह्मणो बाहितपापधम्मो,
निहुंहुङ्को [निहुंहुङ्को (सी० स्या० कं० पी०)] निक्कसावो यतत्तो ।
वेदन्तगू वूसितब्रह्मचरियो,
धम्मेन सो ब्रह्मवादं वदेय्य ।
यस्सुस्सदा नत्थि कुहिञ्चि लोके”ति ॥ चतुत्थं ।

५. ब्राह्मणसुत्तं

५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन
आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा च महाकच्चानो [महाकच्चायनो
(सी० पी० क०)] आयस्मा च महाकोट्टिको आयस्मा च महाकप्पिनो आयस्मा च महाचुन्दो आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा
च रेवतो आयस्मा च नन्दो [आनन्दो (सी० पी०)] येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु ।

अदसा खो भगवा ते आयस्मन्ते दूरतोव आगच्छन्ते; दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि — “एते, भिक्खवे, ब्राह्मणा
आगच्छन्ति; एते, भिक्खवे, ब्राह्मणा आगच्छन्ती”ति । एवं वुत्ते, अञ्जतरो ब्राह्मणजातिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —
“कित्तावता नु खो, भन्ते, ब्राह्मणो होति, कतमे च पन ब्राह्मणकरणा धम्मा”ति?

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“बाहित्वा पापके धम्मे, ये चरन्ति सदा सता ।
खीणसंयोजना बुद्धा, ते वे [तेव (सी०)] लोकस्मि ब्राह्मणा”ति ॥ पञ्चमं ।

६. महाकस्सपसुत्तं

६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा
महाकस्सपो पिप्पल्लिगुहायं [पिप्पल्लिगुहायं (स्या०), सिम्बल्लिगुहायं (क०)] विहरति आबाधिको [आबाधिको होति (स्या०
पी०)] दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो अपरेन समयेन तम्हा आबाधा वुट्ठासि । अथ खो
आयस्मतो महाकस्सपस्स तम्हा आबाधा वुट्ठितस्स एतदहोसि — “यंनूनाहं राजगहं पिण्डाय पविसेय्य”न्ति ।

तेन खो पन समयेन पञ्चमत्तानि देवतासतानि उस्सुक्कं आपन्नानि होन्ति आयस्मतो महाकस्सपस्स
पिण्डपातपटिलाभाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तानि पञ्चमत्तानि देवतासतानि पटिक्खित्वा पुब्बण्हसमयं

निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि — येन दलिद्विसिखा कपणविसिखा पेसकारविसिखा । अद्वसा खो भगवा आयस्मन्तं महाकस्सपं राजगहे पिण्डाय चरन्तं येन दलिद्विसिखा कपणविसिखा पेसकारविसिखा ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अनञ्जपोसिमञ्जातं, दन्तं सारे पतिट्ठितं ।
खीणासवं वन्तदोसं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मण”न्ति ॥ छट्ठं ।

७. अजकलापकसुत्तं

७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा पावायं [पाटलियं (पी०)] विहरति अजकलापके चेति ये, अजकलापकस्स यक्खस्स भवने । तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति; देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो अजकलापको यक्खो भगवतो भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवतो अविदूरे तिक्खत्तुं “अक्कुलो पक्कुलो”ति अक्कुलपक्कुलिकं अकासि — “एसो ते, समण, पिसाचो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यदा सकेसु धम्मेसु, पारगू होति ब्राह्मणो ।
अथ एतं पिसाचञ्च, पक्कुलञ्चातिवत्तती”ति ॥ सत्तमं ।

८. सङ्गामजिसुत्तं

८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सङ्गामजि सावत्थिं अनुप्पत्तो होति भगवन्तं दस्सनाय । अस्सोसि खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका — “अय्यो किर सङ्गामजि सावत्थिं अनुप्पत्तो”ति । सा दारकं आदाय जेतवनं अगमासि ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा सङ्गामजि अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसिन्नो होति । अथ खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका येनायस्मा सङ्गामजि तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सङ्गामजिं एतदवोच — “खुद्दपुत्तज्झि [खुद्दपुत्ताम्हि (सी०)], समण, पोस म”न्ति । एवं वुत्ते, आयस्मा सङ्गामजि तुण्ही अहोसि ।

दुतियम्पि खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका आयस्मन्तं सङ्गामजिं एतदवोच — “खुद्दपुत्तज्झि, समण, पोस म”न्ति । दुतियम्पि खो आयस्मा सङ्गामजि तुण्ही अहोसि ।

ततियम्पि खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका आयस्मन्तं सङ्गामजिं एतदवोच — “खुद्दपुत्तज्झि, समण, पोस म”न्ति । ततियम्पि खो आयस्मा सङ्गामजि तुण्ही अहोसि ।

अथ खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका तं दारकं आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुरतो निक्खिपित्वा पक्कामि [पक्कमि (क०) एवमुपरिपि] — “एसो [एस (सी० क०)] ते, समण, पुत्तो; पोस न”न्ति ।

अथ खो आयस्मा सङ्गामजि तं दारकं नेव ओलोकेसि नापि आलपि । अथ खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका अविदूरं [अविदूरे (स्या० पी०)] गन्त्वा अपलोकेन्ती अदस आयस्मन्तं सङ्गामजिं तं दारकं नेव ओलोकेन्तं नापि आलपन्तं, दिस्वानस्सा एतदहोसि — “न चायं समणो पुत्तेनपि अत्थिको”ति । ततो पटिनिवत्तित्वा दारकं आदाय पक्कामि । अदसा खो भगवा दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिकाय एवरूपं विप्पकारं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“आयन्तिं नाभिनन्दति, पक्कमन्तिं न सोचति ।
सङ्गा सङ्गामजिं मुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मण”न्ति ॥ अट्टमं ।

९. जटिलसुत्तं

९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा गयायं विहरति गयासीसे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला जटिला सीतासु हेमन्तिकासु रत्तीसु अन्तरट्टके हिमपातसमये गयायं उम्मुज्जन्तिपि निमुज्जन्तिपि, उम्मुज्जनिमुज्जम्पि करोन्ति ओसिञ्चन्तिपि, अग्गिम्पि जुहन्ति — “इमिना सुद्धी”ति ।

अदसा खो भगवा ते सम्बहुले जटिले सीतासु हेमन्तिकासु रत्तीसु अन्तरट्टके हिमपातसमये गयायं उम्मुज्जन्तेपि निमुज्जन्तेपि उम्मुज्जनिमुज्जम्पि करोन्ते [उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्तेपि (सी० पी० क०)] ओसिञ्चन्तेपि अग्गिम्पि जुहन्ते — “इमिना सुद्धी”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“न उदकेन सुची होती, बह्वेत्थ न्हायती [नहायती (सी०)] जनो ।
यम्हि सच्चञ्च धम्मो च, सो सुची सो च ब्राह्मणो”ति ॥ नवमं ।

१०. बाहियसुत्तं

१०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन बाहियो दारुचीरियो सुप्पारके पटिवसति समुद्वतीरे सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अथ खो बाहियस्स दारुचीरियस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “ये खो केचि लोके अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना, अहं तेसं अञ्जतरो”ति ।

अथ खो बाहियस्स दारुचीरियस्स पुराणसालोहिता देवता अनुकम्पिका अत्थकामा बाहियस्स दारुचीरियस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय येन बाहियो दारुचीरियो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा बाहियं दारुचीरियं एतदवोच — “नेव खो त्वं, बाहिय, अरहा, नापि अरहत्तमगं वा समापन्नो । सापि ते पटिपदा नत्थि याय त्वं अरहा वा अस्स [अस्ससि (स्या० क०)] अरहत्तमगं वा समापन्नो”ति ।

“अथ के चरहि सदेवके लोके अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्नो”ति? “अत्थि, बाहिय, उत्तरेसु जनपदेसु [जनपदे (सी०)] सावत्थि नाम नगरं । तत्थ सो भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो । सो हि, बाहिय, भगवा अरहा चेव अरहत्ताय च धम्मं देसेती”ति ।

अथ खो बाहियो दारुचीरियो ताय देवताय संवेजितो तावदेव सुप्पारकम्हा पक्कामि । सब्बत्थ एकरत्तिपरिवासेन येन सावत्थि जेतवनं अनाथपिण्डिकस्स आरामो तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू अब्भोकासे चङ्कमन्ति । अथ खो बाहियो दारुचीरियो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “कहं नु खो, भन्ते, एतरहि भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो? दस्सनकामम्हा मयं तं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति । “अन्तरघरं पविट्ठो खो, बाहिय, भगवा पिण्डाया”ति ।

अथ खो बाहियो दारुचीरियो तरमानरूपो जेतवना निक्खमित्वा सावत्थिं पविसित्वा अद्दस भगवन्तं सावत्थियं पिण्डाय चरन्तं पासादिकं पसादनीयं सन्तिन्द्रियं सन्तमानसं उत्तमदमथसमथमनुप्पत्तं दन्तं गुत्तं यतिन्द्रियं नागं । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो पादे सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच — “देसेतु मे, भन्ते भगवा, धम्मं; देसेतु, सुगतो, धम्मं, यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति । एवं वुत्ते, भगवा बाहियं दारुचीरियं एतदवोच — “अकालो खो ताव, बाहिय, अन्तरघरं पविट्ठम्हा पिण्डाया”ति ।

दुतियम्पि खो बाहियो दारुचीरियो भगवन्तं एतदवोच — “दुज्जानं खो पनेतं, भन्ते, भगवतो वा जीवितन्तरायानं, मय्हं वा जीवितन्तरायानं । देसेतु मे, भन्ते भगवा, धम्मं; देसेतु, सुगतो, धम्मं, यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति । दुतियम्पि खो भगवा बाहियं दारुचीरियं एतदवोच — “अकालो खो ताव, बाहिय, अन्तरघरं पविट्ठम्हा पिण्डाया”ति ।

ततियम्पि खो बाहियो दारुचीरियो भगवन्तं एतदवोच — “दुज्जानं खो पनेतं, भन्ते, भगवतो वा जीवितन्तरायानं, मय्हं वा जीवितन्तरायानं । देसेतु मे भन्ते भगवा, धम्मं; देसेतु, सुगतो, धम्मं, यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति ।

“तस्मातिह ते, बाहिय, एवं सिक्खितब्बं — ‘दिट्ठे दिट्ठमत्तं भविस्सति, सुते सुतमत्तं भविस्सति, मुते मुतमत्तं भविस्सति, विज्जाते विज्जातमत्तं भविस्सति’ति । एवञ्चि ते, बाहिय, सिक्खितब्बं । यतो खो ते, बाहिय, दिट्ठे दिट्ठमत्तं भविस्सति, सुते सुतमत्तं भविस्सति, मुते मुतमत्तं भविस्सति, विज्जाते विज्जातमत्तं भविस्सति, ततो त्वं, बाहिय, न तेन; यतो त्वं, बाहिय, न तेन ततो त्वं, बाहिय, न तत्थ; यतो त्वं, बाहिय, न तत्थ, ततो त्वं, बाहिय, नेविध न हरं न उभयमन्तरेन । एसेवन्तो दुक्खस्सा”ति ।

अथ खो बाहियस्स दारुचीरियस्स भगवतो इमायं संखित्ताय धम्मदेसनाय तावदेव अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि ।

अथ खो भगवा बाहियं दारुचीरियं इमिना संखित्तेन ओवादेन ओवदित्वा पक्कामि । अथ खो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो बाहियं दारुचीरियं गावी तरुणवच्छा अधिपतित्वा [अधिपातेत्वा (सी० स्या० पी०), अधिपातित्वा (क०)] जीविता वोरोपेसि ।

अथ खो भगवा सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं नगरम्हा

निक्रमिन्त्वा अद्वस बाहियं दारुचीरियं कालङ्कतं [कालकतं (सी० स्या० कं०)]; दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि — “गण्हथ, भिक्खवे, बाहियस्स दारुचीरियस्स सरीरकं; मञ्चकं आरोपेत्वा नीहरित्वा झापेथ; थूपञ्चस्स करोथ । सब्रह्मचारी वो, भिक्खवे, कालङ्कतो”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा बाहियस्स दारुचीरियस्स सरीरकं मञ्चकं आरोपेत्वा नीहरित्वा झापेत्वा थूपञ्चस्स कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमिन्त्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “दङ्गं, भन्ते, बाहियस्स दारुचीरियस्स सरीरं, थूपो चस्स कतो । तस्स का गति, को अभिसम्परायो”ति? “पण्डितो, भिक्खवे, बाहियो दारुचीरियो पच्चपादि धम्मस्सानुधम्मं; न च मं धम्माधिकरणं विहेसेसि । परिनिब्बुतो, भिक्खवे, बाहियो दारुचीरियो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यत्थ आपो च पथवी, तेजो वायो न गाधति ।
न तत्थ सुक्का जोतन्ति, आदिच्चो नप्पकासति ।
न तत्थ चन्दिमा भाति, तमो तत्थ न विज्जति ॥

“यदा च अत्तनावेदि [वेधी (क०)], मुनि मोनेन ब्राह्मणो ।
अथ रूपा अरूपा च, सुखदुक्खा पमुच्चती”ति ॥ दसमं ।

(अयम्पि उदानो वुत्तो भगवता इति मे सुतन्ति ।) [() स्यामपोत्थके नत्थि]

बोधिबग्गो पठमो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

तयो बोधि च हुंहुङ्को [तयो च बोधि निग्रोधो (सब्बत्थ)], ब्राह्मणो [ते थेरा (सी० स्या० पी०), थेरो (क०)]
कस्सपेन च ।
अज [पावाय (सी० स्या०), पाटलियं (पी०), पावा (क०)] सङ्गाम जटिला, बाहियेनाति ते दसाति ॥

२. मुचलिन्दवग्गो

१. मुचलिन्दसुत्तं

११. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे मुचलिन्दमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिसुखपटिसंवेदी ।

तेन खो पन समयेन महा अकालमेघो उदपादि सत्ताहवद्दलिका सीतवातदुद्दिनी । अथ खो मुचलिन्दो नागराजा सकभवना निक्रमिन्त्वा भगवतो कायं सत्तक्खत्तुं भोगेहि परिक्खिपित्वा उपरिमुद्धानि महन्तं फणं विहच्च अट्ठासि — “मा

भगवन्तं सीतं, मा भगवन्तं उण्हं, मा भगवन्तं डंसमकसवातातपसरीसप [सिरिंसप (सी० स्या० कं० पी०)] सम्फस्सो'ति ।

अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठासि । अथ खो मुचलिन्दो नागराजा विद्धं विगतवलाहकं देवं विदित्वा भगवतो काया भोगे विनिवेठेत्वा सकवण्णं पटिसंहरित्वा माणवकवण्णं अभिनिम्मिनित्वा भगवतो पुरतो अट्ठासि पज्जलिको भगवन्तं नमस्समानो ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सुखो विवेको तुट्ठस्स, सुतधम्मस्स पस्सतो ।

अब्बापज्जं सुखं लोके, पाणभूतेसु संयमो ॥

“सुखा विरागता लोके, कामानं समतिक्कमो ।

अस्मिमानस्स यो विनयो, एतं वे परमं सुखं'न्ति ॥ पठमं ।

२. राजसुत्तं

१२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुलानं भिक्खूनां पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं उपट्टानसालायं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — “को नु खो, आवुसो, इमेसं द्विन्नं राजूनां महद्धनतरो वा महाभोगतरो वा महाकोसतरो वा महाविजिततरो वा महावाहनतरो वा महब्बलतरो वा महिद्धिकतरो वा महानुभावतरो वा राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो, राजा वा पसेनदि कोसलो'ति? अयञ्चरहि तेसं भिक्खूनां अन्तराकथा होति विप्पकता ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनुपट्टानसाला तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना सन्निपतिता, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता'ति?

“इध, भन्ते, अम्हाकं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं उपट्टानसालायं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — “को नु खो, आवुसो, इमेसं द्विन्नं राजूनां महद्धनतरो वा महाभोगतरो वा महाकोसतरो वा महाविजिततरो वा महावाहनतरो वा महब्बलतरो वा महिद्धिकतरो वा महानुभावतरो वा राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो, राजा वा पसेनदि कोसलो'ति? अयं खो नो, भन्ते, अन्तराकथा विप्पकता, अथ भगवा अनुप्पत्तो'ति ।

“न ख्वेतं, भिक्खवे, तुम्हाकं पतिरूपं कुलपुत्तानं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं यं तुम्हे एवरूपिं कथं कथेय्याथ । सन्निपतितानं वो, भिक्खवे, द्वयं करणीयं — धम्मी वा कथा अरियो वा तुण्हीभावो'ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यञ्च कामसुखं लोके, यञ्चिदं दिवियं सुखं ।

तण्हक्खयसुखस्सेते, कलं नाग्घन्ति सोळसि”न्ति ॥ दुतियं ।

३. दण्डसुत्तं

१३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला कुमारका अन्तरा च सावत्थिं अन्तरा च जेतवनं अहिं दण्डेन हनन्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । अदसा खो भगवा सम्बहुले कुमारके अन्तरा च सावत्थिं अन्तरा च जेतवनं अहिं दण्डेन हनन्ते ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सुखकामानि भूतानि, यो दण्डेन विहिंसति ।

अत्तनो सुखमेसानो, पेच्च सो न लभते सुखं ॥

“सुखकामानि भूतानि, यो दण्डेन न हिंसति ।

अत्तनो सुखमेसानो, पेच्च सो लभते सुख”न्ति ॥ ततियं ।

४. सक्कारसुत्तं

१४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो, लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । भिक्खुसङ्घोपि सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो, लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अज्जतित्थिया पन परिब्बाजका असक्कता होन्ति अगरुकता अमानिता [न अपचिता (स्या० पी०)] अपूजिता अनपचिता, न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अथ खो ते अज्जतित्थिया परिब्बाजका भगवतो सक्कारं असहमाना भिक्खुसङ्घस्स च गामे च अरज्जे च भिक्खू दिस्वा असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसेन्ति विहेसेन्ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “एतरहि, भन्ते, भगवा सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो, लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । भिक्खुसङ्घोपि सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो, लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अज्जतित्थिया पन परिब्बाजका असक्कता अगरुकता अमानिता अपूजिता अनपचिता, न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अथ खो ते, भन्ते, अज्जतित्थिया परिब्बाजका भगवतो सक्कारं असहमाना भिक्खुसङ्घस्स च गामे च अरज्जे च भिक्खू दिस्वा असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसेन्ति विहेसन्ती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“गामे अरञ्जे सुखदुक्खफुट्ठो,
नेवत्ततो नो परतो दहेथ ।
फुसन्ति फस्सा उपधिं पटिच्च,
निरूपधिं केन फुसेय्यु फस्सा”ति ॥ चतुत्थं ।

५. उपासकसुत्तं

१५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो इच्छानङ्गलको उपासको सावत्थियं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो सो उपासको सावत्थियं तं करणीयं तीरेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं उपासकं भगवा एतदवोच — “चिरस्सं खो त्वं, उपासक, इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाया”ति ।

“चिरपटिकाहं, भन्ते, भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो, अपि चाहं केहिचि केहिचि किच्चकरणीयेहि ब्यावटो । एवाहं नासक्खिं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितु”न्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सुखं वत तस्स न होति किञ्चि,
सङ्घातधम्मस्स बहुस्सुतस्स ।
सकिञ्चनं पस्स विहज्जमानं,
जनो जनस्मिं पटिबन्धरूपो”ति ॥ पञ्चमं ।

६. गब्भिनीसुत्तं

१६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स परिब्बाजकस्स दहरमाणविका पजापति होति गब्भिनी उपविजज्जा । अथ खो सा परिब्बाजिका तं परिब्बाजकं एतदवोच — “गच्छ त्वं, ब्राह्मण, तेलं आहर, यं मे विजाताय भविस्सती”ति ।

एवं वुत्ते, सो परिब्बाजको तं परिब्बाजिकं एतदवोच — “कुतो पनाहं, भोति [भोतिया (स्या० पी० क०)], तेलं आहरामी”ति? दुतियम्पि खो सा परिब्बाजिका तं परिब्बाजकं एतदवोच — “गच्छ त्वं, ब्राह्मण, तेलं आहर, यं मे विजाताय भविस्सती”ति । दुतियम्पि खो सो परिब्बाजिको तं परिब्बाजिकं एतदवोच — “कुतो पनाहं, भोति, तेलं आहरामी”ति? ततियम्पि खो सा परिब्बाजिका तं परिब्बाजकं एतदवोच — “गच्छ त्वं, ब्राह्मण, तेलं आहर, यं मे विजाताय भविस्सती”ति ।

तेन खो पन समयेन रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स कोट्टागारे समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सप्पिस्स वा तेलस्स वा यावदत्थं पातुं दीयति [दिय्यति (सी० क०)], नो नीहरितुं ।

अथ खो तस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि — “रज्जो खो पन पसेनदिस्स कोसलस्स कोट्टागारे समणस्स वा ब्राह्मणस्स

वा सप्पिस्स वा तेलस्स वा यावदत्थं पातुं दीयति, नो नीहरितुं। यंनूनाहं रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स कोट्टागारं गन्त्वा तेलस्स यावदत्थं पिवित्वा घरं आगन्त्वा उच्छदित्वान [उगिरित्वान (सी० स्या० पी०), उच्छदित्वा (सी० स्या० अट्ठ०), उच्छट्टित्वान (क०)] ददेय्यं, यं इमिस्सा विजाताय भविस्सती”ति ।

अथ खो सो परिब्बाजको रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स कोट्टागारं गन्त्वा तेलस्स यावदत्थं पिवित्वा घरं आगन्त्वा नेव सक्कोति उद्धं कातुं, न पन अधो । सो दुक्खाहि तिब्बाहि [तिप्पाहि (स्या०)] खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्ठो आवट्टति परिवट्टति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । अहसा खो भगवा तं परिब्बाजकं दुक्खाहि तिब्बाहि खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्ठं आवट्टमानं परिवट्टमानं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सुखिनो वत ये अकिञ्चना,
वेदगुनो हि जना अकिञ्चना ।
सकिञ्चनं पस्स विहज्जमानं,
जनो जनस्मिं पटिबन्धचित्तो” [पटिबद्धचित्तो (स्या०), पटिबन्धरूपो (?)] ति ॥ छट्ठं ।

७. एकपुत्तकसुत्तं

१७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अज्जरस्स उपासकस्स एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो होति ।

अथ खो सम्बहुला उपासका अल्लवत्था अल्लकेसा दिवा दिवस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते उपासके भगवा एतदवोच — “किं नु खो तुम्हे, उपासका, अल्लवत्था अल्लकेसा इधूपसङ्कमन्ता दिवा दिवस्सा”ति?

एवं वुत्ते, सो उपासको भगवन्तं एतदवोच — “महं खो, भन्ते, एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो । तेन मयं अल्लवत्था अल्लकेसा इधूपसङ्कमन्ता दिवा दिवस्सा”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“पियरूपस्सादगधितासे [पियरूपस्सातगधितासे (सी० पी०)],
देवकाया पुथु मनुस्सा च ।
अघाविनो परिजुन्ना,
मच्चुराजस्स वसं गच्छन्ति ॥

“ये वे दिवा च रत्तो च,

अप्पमत्ता जहन्ति पियरूपं ।
ते वे खणन्ति अघमूलं,
मच्चुनो आमिसं दुरतिवत्तं”न्ति ॥ सत्तमं ।

८. सुप्पवासासुत्तं

१८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कुण्डिकायं [कुण्डियायं (सी० स्या० पी०)] विहरति कुण्डधानवने [कुण्डिधानवने (स्या० पी०)] । तेन खो पन समयेन सुप्पवासा कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्भं धारेति । सत्ताहं मूळहगब्भा सा दुक्खाहि तिब्बाहि खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्टा तीहि वितक्केहि अधिवासेति — “सम्मासम्बुद्धो वत सो भगवा यो इमस्स एवरूपस्स दुक्खस्स पहानाय धम्मं देसेति; सुप्पटिपन्नो वत तस्स भगवतो सावकसङ्घो यो इमस्स एवरूपस्स दुक्खस्स पहानाय पटिपन्नो; सुसुखं वत तं निब्बानं यत्थिदं एवरूपं दुक्खं न संविज्जती”ति ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता सामिकं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अय्यपुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि; अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वन्दति; अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्भं धारेति । सत्ताहं मूळहगब्भा सा दुक्खाहि तिब्बाहि खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्टा तीहि वितक्केहि अधिवासेति — सम्मासम्बुद्धो वत सो भगवा यो इमस्स एवरूपस्स दुक्खस्स पहानाय धम्मं देसेति; सुप्पटिपन्नो वत तस्स भगवतो सावकसङ्घो यो इमस्स एवरूपस्स दुक्खस्स पहानाय पटिपन्नो; सुसुखं वत तं निब्बानं यत्थिदं एवरूपं दुक्खं न संविज्जती”ति ।

“परम”न्ति खो सो कोलियपुत्तो सुप्पवासाय कोलियधीताय पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कोलियपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवञ्च वदेति — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्भं धारेति । सत्ताहं मूळहगब्भा सा दुक्खाहि तिब्बाहि खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्टा तीहि वितक्केहि अधिवासेति — सम्मासम्बुद्धो वत सो भगवा यो इमस्स एवरूपस्स दुक्खस्स पहानाय धम्मं देसेति; सुप्पटिपन्नो वत तस्स भगवतो सावकसङ्घो यो इमस्स एवरूपस्स दुक्खस्स पहानाय पटिपन्नो; सुसुखं वत निब्बानं यत्थिदं एवरूपं दुक्खं न संविज्जती”ति ।

“सुखिनी होतु सुप्पवासा कोलियधीता; अरोगा अरोगं पुत्तं विजायतू”ति । सह वचना च पन भगवतो सुप्पवासा कोलियधीता सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजायि ।

“एवं, भन्ते”ति खो सो कोलियपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन सकं घरं तेन पच्चायासि । अद्वसा खो सो कोलियपुत्तो सुप्पवासं कोलियधीतरं सुखिनिं अरोगं अरोगं पुत्तं विजातं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता, यत्र हि नामायं सुप्पवासा कोलियधीता सह वचना च पन [सह वचना पन (पी०), सह वचना (?)] भगवतो सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजायिस्सती”ति! अत्तमनो पमुदितो पीतिसोमनस्सजातो अहोसि ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता सामिकं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अय्यपुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ति; एवञ्च वदेहि — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्भं धारेति । सत्ताहं मूळहगब्भा सा एतरहि सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाता । सा सत्ताहं बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेति । अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा सुप्पवासाय कोलियधीताय सत्त भत्तानि सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”’ति ।

“परम”न्ति खो सो कोलियपुत्तो सुप्पवासाय कोलियधीताय पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो कोलियपुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वन्दति; एवञ्च वदेति — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्भं धारेति । सत्ताहं मूळहगब्भा सा एतरहि सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाता । सा सत्ताहं बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेति । अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा सुप्पवासाय कोलियधीताय सत्त भत्तानि सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”’ति ।

तेन खो पन समयेन अञ्जतरेन उपासकेन बुद्धप्पमुखो भिक्खुसङ्घो स्वातनाय भत्तेन निमन्तितो होति । सो च उपासको आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स [महामोग्गल्लानस्स (क०)] उपट्ठाको होति । अथ खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं आमन्तेसि — “एहि त्वं, मोग्गल्लान, येन सो उपासको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं उपासकं एवं वदेहि — ‘सुप्पवासा, आवुसो, कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्भं धारेसि । सत्ताहं मूळहगब्भा सा एतरहि सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाता । सा सत्ताहं बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेति । करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि, पच्छा त्वं करिस्ससी’ति [करिस्ससीति सञ्जापेहि (क०)] । तुय्हेसो उपट्ठाको”’ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भगवतो पटिस्सुत्वा येन सो उपासको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं उपासकं एतदवोच — “सुप्पवासा, आवुसो, कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्भं धारेति । सत्ताहं मूळहगब्भा सा एतरहि सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाता । सा सत्ताहं बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेति । करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि, पच्छा त्वं करिस्ससी”ति ।

“सचे मे, भन्ते, अय्यो महामोग्गल्लानो तिण्णं धम्मानं पाटिभोगो — भोगानञ्च जीवितस्स च सद्भाय च, करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि, पच्छाहं करिस्सामी”ति । “द्विन्नं खो ते अहं [द्विन्नं खो तेसं (पी०), द्विन्नं खो नेसं (क०)], आवुसो, धम्मानं पाटिभोगो — भोगानञ्च जीवितस्स च । सद्भाय पन त्वंयेव पाटिभोगो”ति ।

“सचे मे, भन्ते, अय्यो महामोग्गल्लानो द्विन्नं धम्मानं पाटिभोगो — भोगानञ्च जीवितस्स च, करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि, पच्छाहं करिस्सामी”ति ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं उपासकं सञ्जापेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “सञ्जत्तो [सञ्जातो (स्या०)], भन्ते, सो उपासको मया; करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि, पच्छा सो करिस्सती”ति ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता सत्ताहं बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि, तच्च दारकं भगवन्तं वन्दापेसि सब्बच्च भिक्खुसङ्घं ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो तं दारकं एतदवोच — “कच्चि ते, दारक, खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चि न किञ्चि दुक्खं”न्ति? “कुतो मे, भन्ते सारिपुत्त, खमनीयं, कुतो यापनीयं! सत्त मे वस्सानि लोहितकुम्भियं वुत्तानी”ति ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता — “पुत्तो मे धम्मसेनापतिना सद्धिं मन्तेती”ति अत्तमना पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता अहोसि । अथ खो भगवा (सुप्पवासं कोलीयधीतरं अत्तमनं पमुदितं पीतिसोमनस्सजातं विदित्वा [दिस्वा (सी०)]) [() नत्थि इङ्गलिसपोत्थके] सुप्पवासं कोलियधीतरं एतदवोच — “इच्छेय्यासि त्वं, सुप्पवासे, अज्जम्पि एवरूपं पुत्त”न्ति? “इच्छेय्यामहं, भगवा, अज्जानिपि एवरूपानि सत्त पुत्तानी”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“असातं सातरूपेन, पियरूपेन अप्पियं ।
दुक्खं सुखस्स रूपेन, पमत्तमतिवत्तती”ति ॥ अट्ठमं ।

९. विसाखासुत्तं

१९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन विसाखाय मिगारमातुया कोचिदेव अत्थो रज्जे पसेनदिम्हि कोसले पटिबद्धो [पटिबन्धो (पी० क०)] होति । तं राजा पसेनदि कोसलो न यथाधिप्पायं तीरेति ।

अथ खो विसाखा मिगारमाता दिवा दिवस्स [दिवादिवस्सेव (स्या०), दिवादिवस्सेयेव (पी०), दिवा दिवस्सयेव (क०)] येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो विसाखं मिगारमातरं भगवा एतदवोच — “हन्द कुतो नु त्वं, विसाखे, आगच्छसि दिवा दिवस्सा”ति? “इध मे, भन्ते, कोचिदेव अत्थो रज्जे पसेनदिम्हि कोसले पटिबद्धो; तं राजा पसेनदि कोसलो न यथाधिप्पायं तीरेती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सब्बं परवसं दुक्खं, सब्बं इस्सरियं सुखं ।
साधारणे विहज्जन्ति, योगा हि दुरतिक्कमा”ति ॥ नवमं ।

१०. भद्वियसुत्तं

२०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा अनुपियायं विहरति अम्बवने । तेन खो पन समयेन आयस्मा भद्वियो काळीगोधाय पुत्तो अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि अभिक्खणं उदानं उदानेसि — “अहो सुखं, अहो सुख”न्ति!

अस्सोसुं खो सम्बहुला भिक्खू आयस्मतो भद्वियस्स काळीगोधाय पुत्तस्स अरज्जगतस्सपि रुक्खमूलगतस्सपि

सुज्जागारगतस्सपि अभिक्खणं उदानं उदानेन्तस्स — “अहो सुखं, अहो सुखं”न्ति! सुत्वान नेसं एतदहोसि — “निस्संसयं खो, आवुसो, आयस्मा भद्वियो काळीगोधाय पुत्तो अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरति, यंस पुब्बे अगारियभूतस्स [अगारिकभूतस्स (स्या०)] रज्जसुखं, सो तमनुस्सरमानो अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि अभिक्खणं उदानं उदानेसि — ‘अहो सुखं, अहो सुखं’”न्ति!

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “आयस्मा, भन्ते, भद्वियो काळीगोधाय पुत्तो अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि अभिक्खणं उदानं उदानेसि — ‘अहो सुखं, अहो सुखं’न्ति! निस्संसयं खो, भन्ते, आयस्मा भद्वियो काळीगोधाय पुत्तो अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरति। यंस पुब्बे अगारियभूतस्स रज्जसुखं, सो तमनुस्सरमानो अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि अभिक्खणं उदानं उदानेसि — ‘अहो सुखं, अहो सुखं’”न्ति!

अथ खो भगवा अज्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन भद्वियं भिक्खुं आमन्तेहि — ‘सत्था तं, आवुसो भद्विय, आमन्तेती’”ति।

“एवं, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा भद्वियो काळीगोधाय पुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भद्वियं काळीगोधाय पुत्तं एतदवोच — “सत्था तं, आवुसो भद्विय, आमन्तेती”ति। “एवमावुसो”ति खो आयस्मा भद्वियो काळीगोधाय पुत्तो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं भद्वियं काळीगोधाय पुत्तं भगवा एतदवोच —

“सच्चं किर त्वं, भद्विय, अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि अभिक्खणं उदानं उदानेसि — ‘अहो सुखं, अहो सुखं’”न्ति! “एवं, भन्ते”ति।

“किं पन [कं पन (स्या पी०)] त्वं, भद्विय, अत्थवसं सम्पस्समानो अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि अभिक्खणं उदानं उदानेसि — ‘अहो सुखं, अहो सुखं’”न्ति! “पुब्बे मे, भन्ते, अगारियभूतस्स रज्जं कारेन्तस्स अन्तोपि अन्तेपुरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि, बहिपि अन्तेपुरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि, अन्तोपि नगरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि, बहिपि नगरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि, अन्तोपि जनपदे रक्खा सुसंविहिता अहोसि, बहिपि जनपदे रक्खा सुसंविहिता अहोसि। सो खो अहं, भन्ते, एवं रक्खितो गोपितो सन्तो भीतो उब्बिग्गो उस्सङ्की उत्रासी विहासिं। एतरहि खो पनाहं, भन्ते, अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि एको [एकको (स्या० पी०)] अभीतो अनुब्बिग्गो अनुस्सङ्की अनुत्रासी अप्पोस्सुक्को पन्नलोमो परदत्तवुत्तो [परदवुत्तो (क० सी० स्या० पी०)], मिगभूतेन चेतसा विहरामि। इमं [इदं (सी० क०)] खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो अरज्जगतोपि रुक्खमूलगतोपि सुज्जागारगतोपि अभिक्खणं उदानं उदानेसि [उदानेमि (क०)] — ‘अहो सुखं, अहो सुखं’”न्ति!

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्सन्तरतो न सन्ति कोपा,
इतिभवाभवतज्ज वीतिवत्तो।
तं विगतभयं सुखिं असोकं,

देवा नानुभवन्ति दस्सनाया’ति ॥ दसमं ।

मुचलिन्दवग्गो दुतियो निडितो ।

तस्सुद्धानं —

मुचलिन्दो राजा दण्डेन, सक्कारो उपासकेन च ।
गब्भिनी एकपुत्तो च, सुप्पवासा विसाखा च ।
काळीगोधाय भद्वियोति ॥

३. नन्दवग्गो

१. कम्मविपाकजसुत्तं

२१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय पुराणकम्मविपाकजं दुक्खं तिब्बं खरं कटुकं वेदनं अधिवासेन्तो सतो सम्पजानो अविहज्जमानो ।

अहसा खो भगवा तं भिक्खुं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय पुराणकम्मविपाकजं दुक्खं तिब्बं खरं कटुकं वेदनं अधिवासेन्तं सतं सम्पजानं अविहज्जमानं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सब्बकम्मजहस्स भिक्खुनो,
धुनमानस्स पुरे कतं रजं ।
अममस्स ठितस्स तादिनो,
अत्थो नत्थि जनं लपेतवे’ति ॥ पठमं ।

२. नन्दसुत्तं

२२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खून् एवमारोचेति — “अनभिरतो अहं, आवुसो, ब्रह्मचरियं चरामि; न सक्कोमि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं, सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी’ति ।

अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “आयस्मा, भन्ते, नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खून् एवमारोचेति — ‘अनभिरतो अहं, आवुसो, ब्रह्मचरियं चरामि, न सक्कोमि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं, सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी’”ति ।

अथ खो भगवा अज्जरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन नन्दं भिक्खुं आमन्तेहि — ‘सत्था तं, आवुसो नन्द, आमन्तेती’”ति । “एवं, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा नन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं नन्दं एतदवोच — “सत्था तं, आवुसो नन्द, आमन्तेती”ति ।

“एवमावुसो”ति खो आयस्मा नन्दो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं नन्दं भगवा एतदवोच —

“सच्चं किर त्वं, नन्द, सम्बहुलानं भिक्खून् एवमारोचेसि — ‘अनभिरतो अहं, आवुसो, ब्रह्मचरियं चरामि, न सक्कोमि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं, सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी’”ति? “एवं, भन्ते”ति ।

“किस्स पन त्वं, नन्द, अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरसि, न सक्कोसि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं, सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी”ति? “साकियानी मं [मम (स्या०, अट्ठकथा ओलोकेतब्बा)], भन्ते, जनपदकल्याणी घरा निक्खमन्तस्स [निक्खमन्तं (अट्ठकथायं पाठन्तरं)] उपट्ठुल्लिखितेहि केसेहि अपलोकेत्वा मं एतदवोच — ‘तुवटं खो, अय्यपुत्त, आगच्छेय्यासी’ति । सो खो अहं, भन्ते, तमनुस्सरमानो अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरामि, न सक्कोमि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं, सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दं बाहायं गहेत्वा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं [सम्मिज्जितं (सी० स्या० कं० पी०)] वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य [सम्मिज्जेय्य (सी० स्या० कं० पी०)], एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावत्तिसेसु पातुरहोसि ।

तेन खो पन समयेन पञ्चमत्तानि अच्छरासतानि सक्कस्स देवानमिन्दस्स उपट्ठानं आगतानि होन्ति ककुटपादानि । अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, नन्द, इमानि पञ्च अच्छरासतानि ककुटपादानी”ति? “एवं, भन्ते”ति ।

“तं किं मज्जसि, नन्द, कतमा नु खो अभिरूपतरा वा दस्सनीयतरा वा पासादिकतरा वा, साकियानी वा जनपदकल्याणी, इमानि वा पञ्च अच्छरासतानि ककुटपादानी”ति? “सेय्यथापि, भन्ते, पलुट्टमक्कटी कण्णनासच्छिन्ना, एवमेव खो, भन्ते, साकियानी जनपदकल्याणी इमेसं पञ्चन्नं अच्छरासतानं उपनिधाय सङ्ख्यमि [सङ्खमि (सी०)] नोपेति कलभागमि नोपेति उपनिधिमि नोपेति । अथ खो इमानि पञ्च अच्छरासतानि अभिरूपतरानि चेव दस्सनीयतरानि च पासादिकतरानि चा”ति ।

“अभिरम, नन्द, अभिरम, नन्द! अहं ते पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादानं”न्ति । “सचे मे, भन्ते, भगवा पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादानं, अभिरमिस्सामहं, भन्ते, भगवति ब्रह्मचरिये”ति [भगवा ब्रह्मचरियेति (स्या० पी०), भगवा ब्रह्मचरियन्ति (क०)] ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दं बाहायं गहेत्वा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — देवेसु तावत्तिसेसु अन्तरहितो जेतवने पातुरहोसि ।

अस्सोसुं खो भिक्खू — “आयस्मा किर नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरति; भगवा

किरस्स पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादानं'न्ति ।

अथ खो आयस्मतो नन्दस्स सहायका भिक्खू आयस्मन्तं नन्दं भतकवादेन च उपक्वितकवादेन च समुदाचरन्ति — “भतको किरायस्मा नन्दो उपक्वितको किरायस्मा नन्दो अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरति; भगवा किरस्स पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादानं'न्ति ।

अथ खो आयस्मा नन्दो सहायकानं भिक्खून् भतकवादेन च उपक्वितकवादेन च अट्टीयमानो हरायमानो जिगुच्छमानो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया'ति अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा नन्दो अरहतं अहोसि ।

अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं एतदवोच — “आयस्मा, भन्ते, नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'ति । भगवतोपि खो जाणं उदपादि — “नन्दो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'ति ।

अथ खो आयस्मा नन्दो तस्सा रत्तिया अच्छयेन येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा नन्दो भगवन्तं एतदवोच — “यं मे, भन्ते, भगवा पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादानं, मुज्जामहं, भन्ते, भगवन्तं एतस्मा पटिस्सवा'ति । “मयापि खो त्वं, नन्द [खो ते नन्द (सी० स्या० पी०), खो नन्द (क०)], चेतसा चेतो परिच्च विदितो — ‘नन्दो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'ति । देवतापि मे एतमत्थं आरोचेसि — ‘आयस्मा, भन्ते, नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'ति । यदेव खो ते, नन्द, अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं, अथाहं मुत्तो एतस्मा पटिस्सवा'ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्स नित्तिण्णो पङ्को,
मद्वितो कामकण्टको ।
मोहक्खयं अनुप्पत्तो,
सुखदुक्खेसु न वेधती स भिक्खू'ति ॥ दुतियं ।

३. यसोजसुत्तं

२३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन यसोजप्पमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि सावत्थिं अनुप्पत्तानि होन्ति भगवन्तं दस्सनाय । तेथ खो आगन्तुका भिक्खू

नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पज्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्वा महासद्वा [उच्चासद्महासद्वा (क०)] अहेसुं।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “के पनेते, आनन्द, उच्चासद्वा महासद्वा केवट्टा मज्जे मच्छविलोपे”ति? “एतानि, भन्ते, यसोजप्पमुखानि पज्चमत्तानि भिक्खुसतानि सावत्थिं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय। तेते आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पज्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्वा महासद्वा”ति। “तेनहानन्द, मम वचनेन ते भिक्खू आमन्तेहि — ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती’”ति।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती”ति। “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच —

“किं नु तुम्हे, भिक्खवे, उच्चासद्वा महासद्वा, केवट्टा मज्जे मच्छविलोपे”ति? एवं वुत्ते, आयस्मा यसोजो भगवन्तं एतदवोच — “इमानि, भन्ते, पज्चमत्तानि भिक्खुसतानि सावत्थिं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय। तेमे आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पज्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्वा महासद्वा”ति। “गच्छथ, भिक्खवे, पणामेमि वो [वो पणामेमि (सब्बत्थ) म० नि० २.१५७ पस्सितब्बं]; न वो मम सन्तिके वत्थब्ब”न्ति।

“एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा सेनासनं संसामेत्वा [पटिसंसामेत्वा (स्या०)] पत्तचीवरमादाय येन वज्जी तेन चारिकं पक्कमिंसु। वज्जीसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमाना येन वग्गुमुदा नदी तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा वग्गुमुदाय नदिया तीरे पणकुटियो करित्वा वस्सं उपगच्छिंसु।

अथ खो आयस्मा यसोजो वस्सूपगतो [वस्सूपगते (क०)] भिक्खू आमन्तेसि — “भगवता मयं, आवुसो, पणामिता अत्थकामेन हितेसिना, अनुकम्पकेन अनुकम्पं उपादाय। हन्द मयं, आवुसो, तथा विहारं कप्पेम यथा नो विहरतं भगवा अत्तमनो अस्सा”ति। “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो यसोजस्स पच्चस्सोसुं। अथ खो ते भिक्खू वूपकट्टा अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ता तेनेवन्तरवस्सेन सब्बेव तिस्सो विज्जा सच्छाकंसु।

अथ खो भगवा सावत्थियं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन वेसाली तेन चारिकं पक्कामि। अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन वेसाली तदवसरि। तत्र सुदं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं।

अथ खो भगवा वग्गुमुदातीरियानं भिक्खून् चेतसा चेतो परिच्च मनसि करित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “आलोकजाता विय मे, आनन्द, एसा दिसा, ओभासजाता विय मे, आनन्द, एसा दिसा; यस्सं दिसायं [यायं (क०)] वग्गुमुदातीरिया भिक्खू विहरन्ति। गन्तुं अप्पटिकूलासि मे मनसि कातुं। पहिण्येय्यासि त्वं, आनन्द, वग्गुमुदातीरियानं भिक्खून् सन्तिके दूतं — ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेति, सत्था आयस्मन्तानं दस्सनकामो’”ति।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा येन अज्जतरो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं एतदवोच — “एहि त्वं, आवुसो, येन वग्गुमुदातीरिया भिक्खू तेनुपसङ्गम; उपसङ्गमित्वा वग्गुमुदातीरिये भिक्खू एवं वदेहि — ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेति, सत्था आयस्मन्तानं दस्सनकामो’”ति ।

“एवमावुसो”ति खो सो भिक्खु आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — महावने कूटागारसालायं अन्तरहितो वग्गुमुदाय नदिया तीरे तेसं भिक्खून् पुरतो पातुरहोसि । अथ खो सो भिक्खु वग्गुमुदातीरिये भिक्खू एतदवोच — “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेति, सत्था आयस्मन्तानं दस्सनकामो”ति ।

“एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — वग्गुमुदाय नदिया तीरे अन्तरहिता महावने कूटागारसालायं भगवतो सम्मुखे पातुरहेसुं । तेन खो पन समयेन भगवा आनेज्जेन समाधिना निसिन्नो होति । अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि — “कतमेन नु खो भगवा विहारेन एतरहि विहरती”ति? अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि — “आनेज्जेन खो भगवा विहारेन एतरहि विहरती”ति । सब्बेव आनेज्जसमाधिना निसीदिसु ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते पठमे यामे, उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं [चीवरं (सब्बत्थ)] करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति; निक्खन्तो पठमो यामो; चिरनिसिन्ना आगन्तुका भिक्खू; पटिसम्मोदतु, भन्ते, भगवा आगन्तुकेहि भिक्खूही”ति । एवं वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि ।

दुतियम्पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते मज्झिमे यामे, उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति; निक्खन्तो मज्झिमो यामो; चिरनिसिन्ना आगन्तुका भिक्खू; पटिसम्मोदतु, भन्ते, भगवा आगन्तुकेहि भिक्खूही”ति । दुतियम्पि खो भगवा तुण्ही अहोसि ।

ततियम्पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते पच्छिमे यामे, उट्ठस्ते अरुणे, नन्दिमुखिया रत्तिया उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति; निक्खन्तो पच्छिमो यामो; उट्ठस्ते अरुणो; नन्दिमुखी रत्ति; चिरनिसिन्ना आगन्तुका भिक्खू; पटिसम्मोदतु, भन्ते, भगवा, आगन्तुकेहि भिक्खूही”ति ।

अथ खो भगवा तम्हा समाधिम्हा वुट्ठित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “सचे खो त्वं, आनन्द, जानेय्यासि एत्तकम्पि ते नप्पटिभासेय्य [नप्पटिभेय्य (?)] । अहज्ज, आनन्द, इमानि च पज्ज भिक्खुसतानि सब्बेव आनेज्जसमाधिना निसीदिम्हा”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्स जितो कामकण्टको,
अक्कोसो च वधो च बन्धनज्ज ।

पब्बतोव [पब्बतो विय (सी० स्या० पी०)] सो ठितो अनेजो,
सुखदुक्खेसु न वेधती स भिक्खू’ति ॥ ततियं ।

४. सारिपुत्तसुत्तं

२४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यथापि पब्बतो सेलो, अचलो सुप्पतिट्ठितो ।
एवं मोहक्खया भिक्खु, पब्बतोव न वेधती’ति ॥ चतुत्थं ।

५. महामोग्गल्लानसुत्तं

२५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा महामोग्गल्लानो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय कायगताय सतिया अज्झत्तं सूपट्ठिताय । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय कायगताय सतिया अज्झत्तं सूपट्ठिताय ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सति कायगता उपट्ठिता,
छसु फस्सायतनेसु संवुतो ।
सततं भिक्खु समाहितो,
जज्जा निब्बानमत्तनो’ति ॥ पञ्चमं ।

६. पिलिन्दवच्छसुत्तं

२६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा पिलिन्दवच्छो [पिलिन्दिवच्छो (सी०)] भिक्खू वसलवादेन समुदाचरति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “आयस्मा, भन्ते, पिलिन्दवच्छो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरती’ति ।

अथ खो भगवा अज्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन पिलिन्दवच्छं भिक्खुं आमन्तेहि — ‘सत्था तं, आवुसो पिलिन्दवच्छ [वच्छ (स्या०)], आमन्तेती’ति । “एवं, भन्ते’ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा पिलिन्दवच्छो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं पिलिन्दवच्छं एतदवोच — “सत्था तं, आवुसो

पिलिन्दवच्छ, आमन्तेती”ति ।

“एवमावुसो”ति खो आयस्मा पिलिन्दवच्छो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं पिलिन्दवच्छं भगवा एतदवोच — “सच्चं किर त्वं, वच्छ, भिक्खू वसलवादेन समुदाचरसी”ति? “एवं, भन्ते”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मतो पिलिन्दवच्छस्स पुब्बेनिवासं मनसि करित्वा भिक्खू आमन्तेसि — “मा खो तुम्हे, भिक्खवे, वच्छस्स भिक्खुनो उज्झायित्थ । न, भिक्खवे, वच्छो दोसन्तरो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरति । वच्छस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो पञ्च जातिसत्तानि अब्बोकिण्णानि ब्राह्मणकुले पच्चाजातानि । सो तस्स वसलवादो दीघरत्तं समुदाचिण्णो [अज्झाचिण्णो (स्या० पी० क० अट्ठकथायं पाठन्तरं)] । तेनायं वच्छो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यम्ही न माया वसती न मानो,
यो वीतलोभो अममो निरासो ।
पनुण्णकोधो [पणुन्नकोधो (पी०)] अभिनिब्बुतत्तो,
सो ब्राह्मणो सो समणो स भिक्खू”ति ॥ छट्ठं ।

७. सक्कुदानसुत्तं

२७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकस्सपो पिप्पलिगुहायं विहरति, सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति अज्जतरं [निसिन्नो अज्जतरं (स्या० क०)] समाधिं समापज्जित्वा । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठासि । अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स तम्हा समाधिम्हा वुट्ठितस्स एतदहोसि — “यंनूनाहं राजगहं पिण्डाय पविसेय्य”न्ति ।

तेन खो पन समयेन पञ्चमत्तानि देवतासत्तानि उस्सुक्कं आपन्नानि होन्ति आयस्मतो महाकस्सपस्स पिण्डपातपटिलाभाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तानि पञ्चमत्तानि देवतासत्तानि पटिक्खित्वा पुब्बहसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि ।

तेन खो पन समयेन सक्को देवानमिन्दो आयस्मतो महाकस्सपस्स पिण्डपातं दातुकामो होति । पेसकारवण्णं अभिनिम्मिनित्वा तन्तं विनाति । सुजा [सुजाता (स्या० पी० क०)] असुरकज्जा तसरं पूरेति । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो राजगहे सपदानं पिण्डाय चरमानो येन सक्कस्स देवानमिन्दस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो सक्को देवानमिन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान घरा निक्खमित्वा पच्चुगन्त्वा हत्थतो पत्तं गहेत्वा घरं पविसित्वा [पविसेत्वा (क०)] घटिया ओदनं उद्धरित्वा पत्तं पूरेत्वा आयस्मतो महाकस्सपस्स अदासि । सो अहोसि पिण्डपातो अनेकसूपो अनेकब्यज्जनो अनेकरसब्यज्जनो [अनेकसूपरसब्यज्जनो (सी० पी०)] । अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स एतदहोसि — “को नु खो अयं सत्तो यस्सायं एवरूपो इद्धानुभावो”ति? अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स एतदहोसि — “सक्को खो अयं देवानमिन्दो”ति । इति विदित्वा सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — “कतं खो ते इदं, कोसिय; मा [मास्सु (सी० स्या०)] पुनपि एवरूपमकासी”ति । “अम्हाकम्पि, भन्ते कस्सप, पुज्जेन अत्थो; अम्हाकम्पि पुज्जेन

करणीय'न्ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि — “अहो दानं परमदानं [परमं दानं (पी० क०)] कस्सपे सुप्पतिट्ठितं! अहो दानं परमदानं कस्सपे सुप्पतिट्ठितं!! अहो दानं परमदानं कस्सपे सुप्पतिट्ठित'न्ति!!! अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय सक्कस्स देवानमिन्दस्स वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे तिक्खत्तुं उदानं उदानेन्तस्स — “अहो दानं परमदानं कस्सपे सुप्पतिट्ठितं! अहो दानं परमदानं कस्सपे सुप्पतिट्ठितं!! अहो दानं परमदानं कस्सपे सुप्पतिट्ठित'न्ति!!!

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“पिण्डपातिकस्स भिक्खुनो,
अत्तभरस्स अनञ्जपोसिनो ।
देवा पिहयन्ति तादिनो,
उपसन्तस्स सदा सतीमतो'ति ॥ सत्तमं ।

८. पिण्डपातिकसुत्तं

२८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुलानं भिक्खून् पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं करेरिमण्डलमाळे सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि —

“पिण्डपातिको, आवुसो, भिक्खु पिण्डाय चरन्तो लभति कालेन कालं मनापिके चक्खुना रूपे पस्सितुं, लभति कालेन कालं मनापिके सोतेन सद्दे सोतुं, लभति कालेन कालं मनापिके घानेन गन्धे घायितुं, लभति कालेन कालं मनापिके जिह्वाय रसे सायितुं, लभति कालेन कालं मनापिके कायेन फोडुब्बे फुसितुं । पिण्डपातिको, आवुसो, भिक्खु सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो पिण्डाय चरति । हन्दावुसो, मयम्पि पिण्डपातिका होम । मयम्पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके चक्खुना रूपे पस्सितुं, मयम्पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके सोतेन सद्दे सोतुं, मयम्पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके घानेन गन्धे घायितुं, मयम्पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके जिह्वाय रसे सायितुं, मयम्पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके कायेन फोडुब्बे फुसितुं, मयम्पि सक्कता गरुकता मानिता पूजिता अपचिता पिण्डाय चरिस्सामा'ति । अयञ्चरहि तेसं भिक्खून् अन्तराकथा होति विप्पकता ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन करेरिमण्डलमाळो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता'ति?

“इध, भन्ते, अम्हाकं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं करेरिमण्डलमाळे सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि —

‘पिण्डपातिको, आवुसो, भिक्खु पिण्डाय चरन्तो लभति कालेन कालं मनापिके चक्खुना रूपे पस्सितुं, लभति कालेन कालं मनापिके सोतेन सद्दे सोतुं, लभति कालेन कालं मनापिके घानेन गन्धे घायितुं, लभति कालेन कालं मनापिके जिक्काय रसे सायितुं, लभति कालेन कालं मनापिके कायेन फोडुब्बे फुसितुं। पिण्डपातिको, आवुसो, भिक्खु सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो पिण्डाय चरति। हन्दावुसो, मयम्पि पिण्डपातिका होम। मयम्पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके चक्खुना रूपे पस्सितुं...पे०... कायेन फोडुब्बे फुसितुं। मयम्पि सक्कता गरुकता मानिता पूजिता अपचिता पिण्डाय चरिस्सामा’ति। अयं खो नो, भन्ते, अन्तराकथा विप्पकता, अथ भगवा अनुप्पत्तो’ति।

“न ख्वेतं, भिक्खवे, तुम्हाकं पतिरूपं कुलपुत्तानं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं यं तुम्हे एवरूपिं कथं कथेय्याथ। सन्निपतितानं वो, भिक्खवे, द्वयं करणीयं — धम्मी वा कथा अरियो वा तुण्हीभावो’ति।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“पिण्डपातिकस्स भिक्खुनो,
अत्तभरस्स अनज्जपोसिनो।
देवा पिहयन्ति तादिनो,
नो चे सद्दसिलोकिस्सितो’ति॥ अट्ठमं।

९. सिप्पसुत्तं

२९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन सम्बहुलानं भिक्खून् पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं मण्डलमाळे सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — “को नु खो, आवुसो, सिप्पं जानाति? को किं सिप्पं सिक्खि? कतरं सिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति?

तत्थेकच्चे एवमाहंसु — “हत्थिसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “अस्ससिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “रथसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “धनुसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “थरुसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “मुद्दासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “गणनासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “सङ्खानसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “लेखासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “कावेय्यसिप्पं [काव्यसिप्पं (स्या०)] सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “लोकायतसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — “खत्तविज्जासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति। अयञ्चरहि तेसं भिक्खून् अन्तराकथा होति विप्पकता।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्ढितो येन मण्डलमाळो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता’ति?

“इध, भन्ते, अम्हाकं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं मण्डलमाळे सन्निसिन्नानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘को नु खो, आवुसो, सिप्पं जानाति? को किं सिप्पं सिक्खि? कतरं सिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति?

“तत्थेकच्चे एवमाहंसु — ‘हत्थिसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति । एकच्चे एवमाहंसु — ‘अस्ससिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘रथसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘धनुसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘थरुसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति, एकच्चे एवमाहंसु — ‘मुद्दासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति एकच्चे एवमाहंसु — ‘गणनासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘सङ्खानसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘लेखासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘कावेय्यसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘लोकायतसिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति; एकच्चे एवमाहंसु — ‘खत्तविज्जासिप्पं सिप्पानं अग्ग’न्ति । अयं खो नो, भन्ते, अन्तराकथा होति विप्पकता, अथ भगवा अनुप्पत्तो’ति ।

“न ख्वेतं, भिक्खवे, तुम्हाकं पतिरूपं कुलपुत्तानं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं यं तुम्हे एवरूपिं कथं कथेय्याथ । सन्निपतितानं वो, भिक्खवे, द्वयं करणीयं — धम्मी वा कथा अरियो वा तुण्हीभावो’ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“असिप्पजीवी लहु अत्थकामो,
यतिन्द्रियो सब्बधि विप्पमुत्तो ।
अनोकसारी अममो निरासो,
हित्वा मानं एकचरो स भिक्खू’ति ॥ नवमं ।

१०. लोकसुत्तं

३०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरज्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिसुखपटिसंवेदी ।

अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठित्वा बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेसि । अद्दसा खो भगवा बुद्धचक्खुना वोलोकेन्तो सत्ते अनेकेहि सन्तापेहि सन्तप्पमाने, अनेकेहि च परिळाहेहि परिडहमाने — रागजेहिपि, दोसजेहिपि, मोहजेहिपि [मोहजेहिपीति (सब्बत्थ)] ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अयं लोको सन्तापजातो,
फस्सपरेतो रोगं वदति अत्ततो ।
येन येन हि मज्जति [येन हि मज्जति (स्या० पी०)],
ततो तं होति अज्जथा ॥

“अज्जथाभावी भवसत्तो लोको,
भवपरेतो भवमेवाभिनन्दति ।
यदभिनन्दति तं भयं,
यस्स भायति तं दुक्खं ।

भवविप्पहानाय खो पनिदं ब्रह्मचरियं वुस्सति” ॥

“ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा भवेन भवस्स विप्पमोक्खमाहंसु, सब्बे ते अविप्पमुत्ता भवस्मा”ति वदामि । ‘ये वा पन केचि समणा वा ब्राह्मणा वा विभवेन भवस्स निस्सरणमाहंसु, सब्बे ते अनिस्सटा भवस्मा”ति वदामि ।

“उपधिज्झि पटिच्च दुक्खमिदं सम्भोति, सब्बुपादानक्खया नत्थि दुक्खस्स सम्भवो । लोकमिमं पस्स; पुथू अविज्जाय परेता भूता भूतरता अपरिमुत्ता; ये हि केचि भवा सब्बधि सब्बत्थताय सब्बे ते भवा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा”ति ।

“एवमेतं यथाभूतं, सम्मप्पज्जाय पस्सतो ।
भवतण्हा पहीयति, विभवं नाभिनन्दति ॥

“सब्बसो तण्हानं खया,
असेसविरागनिरोधो निब्बानं ।
तस्स निब्बुतस्स भिक्खुनो,
अनुपादा [अनुपादाना (सी०)] पुनब्भवो न होति ।
अभिभूतो मारो विजितसङ्गामो,
उपच्चगा सब्बभवानि तादी”ति ॥ दसमं ।

नन्दवग्गो ततियो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

कम्मं नन्दो यसोजो च, सारिपुत्तो च कोलितो ।
पिलिन्दो [पिलिन्दि (सी०)] कस्सपो पिण्डो, सिप्पं लोकेन ते दसाति ॥

४. मेघियवग्गो

१. मेघियसुत्तं

३१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा चालिकायं विहरति चालिके पब्बते । तेन खो पन समयेन आयस्मा मेघियो भगवतो उपट्ठाको होति । अथ खो आयस्मा मेघियो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “इच्छामहं, भन्ते, जन्तुगामं पिण्डाय पविसितु”न्ति । “यस्सदानि त्वं, मेघिय, कालं मज्जसी”ति ।

अथ खो आयस्मा मेघियो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय जन्तुगामं पिण्डाय पाविसि । जन्तुगामे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन किमिकाळाय नदिया तीरं तेनुपसङ्गमि । [उपसङ्गमित्वा (सब्बत्थ) अ० नि० ९.३ पस्सितब्बं] अदसा खो आयस्मा मेघियो [उपसङ्गमित्वा (सब्बत्थ) अ० नि० ९.३ पस्सितब्बं] किमिकाळाय नदिया तीरे जङ्घाविहारं [जङ्घाविहारं (क०)] अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो [अनुविचरमानो अदसा खो (सी० स्या० पी०),

अनुविचरमानो अदस (क०)] अम्बवनं पासादिकं मनुज्जं रमणीयं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “पासादिकं वतिदं अम्बवनं मनुज्जं [इदं पदं विदेसपोत्थकेसु नत्थि, अङ्गुत्तरेपि] रमणीयं । अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाय । सचे मं भगवा अनुजानेय्य, आगच्छेय्याहं इमं अम्बवनं पधानाया”ति ।

अथ खो आयस्मा मेघियो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय जन्तुगामं पिण्डाय पाविसिं । जन्तुगामे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन किमिकाळाय नदिया तीरं तेनुपसङ्गमिं [उपसङ्गमित्वा (सब्बत्थ)] । अदसं खो अहं, भन्ते [उपसङ्गमित्वा (सब्बत्थ)], किमिकाळाय नदिया तीरे जङ्घाविहारं अनुचङ्गममानो अनुविचरमानो [अनुविचरमानो अदसं (सब्बत्थ)] अम्बवनं पासादिकं मनुज्जं रमणीयं । दिस्वान मे एतदहोसि — ‘पासादिकं वतिदं अम्बवनं मनुज्जं रमणीयं । अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाय । सचे मं भगवा अनुजानेय्य, आगच्छेय्याहं इमं अम्बवनं पधानाया’ति । सचे मं, भन्ते, भगवा अनुजानाति [अनुजानेय्य (अ० नि० ९.३)], गच्छेय्याहं तं अम्बवनं पधानाया”ति ।

एवं वुत्ते, भगवा आयस्मन्तं मेघियं एतदवोच — “आगमेहि ताव, मेघिय, एककम्हि [एककम्हा (सी० पी०), एककोम्हि (स्या०)] ताव, याव अज्जोपि कोचि भिक्खु आगच्छती”ति ।

दुतियम्पि खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “भगवतो, भन्ते, नत्थि किञ्चि उत्तरि [उत्तरिं (सी० स्या० कं० पी०)] करणीयं, नत्थि कतस्स वा पतिचयो । मय्हं खो पन, भन्ते, अत्थि उत्तरि करणीयं, अत्थि कतस्स पतिचयो । सचे मं भगवा अनुजानाति, गच्छेय्याहं तं अम्बवनं पधानाया”ति । दुतियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं मेघियं एतदवोच — “आगमेहि ताव, मेघिय, एककम्हि ताव, याव अज्जोपि कोचि भिक्खु आगच्छती”ति ।

ततियम्पि खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “भगवतो, भन्ते, नत्थि किञ्चि उत्तरि करणीयं, नत्थि कतस्स वा पतिचयो । मय्हं खो पन, भन्ते, अत्थि उत्तरि करणीयं, अत्थि कतस्स पतिचयो । सचे मं भगवा अनुजानाति, गच्छेय्याहं तं अम्बवनं पधानाया”ति । “पधानन्ति खो, मेघिय, वदमानं किन्ति वदेय्याम? यस्सदानि त्वं, मेघिय, कालं मज्जसी”ति ।

अथ खो आयस्मा मेघियो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन तं अम्बवनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं अम्बवनं अज्झोगाहेत्वा [अज्झोगहेत्वा (सी० स्या० पी०)] अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो आयस्मतो मेघियस्स तस्मिं अम्बवने विहरन्तस्स येभुय्येन तयो पापका अकुसला वितक्का समुदाचरन्ति, सेय्यथिदं — कामवितक्को, ब्यापादवितक्को, विहिंसावितक्को [वितक्कोति (सी० पी० क०)] ।

अथ खो आयस्मतो मेघियस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो! सद्धाय च वतम्हा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता । अथ च पनिमेहि तीहि पापकेहि अकुसलेहि वितक्केहि अन्वासत्ता, सेय्यथिदं — कामवितक्केन, ब्यापादवितक्केन, विहिंसावितक्केन” ।

अथ खो आयस्मा मेघियो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, तस्मिं

अम्बवने विहरन्तस्स येभुय्येन तयो पापका अकुसला वितक्का समुदाचरन्ति, सेय्यथिदं — कामवितक्को, ब्यापादवितक्को, विहिंसावितक्को । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! सद्दयाय च वतम्हा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता । अथ च पनिमेहि तीहि पापकेहि अकुसलेहि वितक्केहि अन्वासत्ता, सेय्यथिदं — कामवितक्केन, ब्यापादवितक्केन, विहिंसावितक्केन’” ।

“अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया पञ्च धम्मा परिपाकाय संवत्तन्ति । कतमे पञ्च?

“इध, मेघिय, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं पठमो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं दुतियो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, भिक्खु यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा, सन्तुट्ठिकथा, पविवेककथा, असंसग्गकथा, वीरियारम्भकथा, सीलकथा, समाधिकथा, पज्जाकथा, विमुत्तिकथा, विमुत्तिजाणदस्सनकथा; एवरूपाय कथाय निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । अपरिपाकाय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं ततियो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति, अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय [उप्पादाय (स्या०)], थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं चतुत्थो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, भिक्खु पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं पञ्चमो धम्मो परिपाकाय संवत्तति । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया इमे पञ्च धम्मा परिपाकाय संवत्तन्ति ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स यं सीलवा भविस्सति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरिस्सति, आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खिस्सति सिक्खापदेसु ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स यं यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा, सन्तुट्ठिकथा, पविवेककथा, असंसग्गकथा, वीरियारम्भकथा, सीलकथा, समाधिकथा, पज्जाकथा, विमुत्तिकथा, विमुत्तिजाणदस्सनकथा; एवरूपाय कथाय निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स यं आरद्धवीरियो विहरिस्सति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स यं पज्जवा भविस्सति, उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया ।

“तेन च पन, मेघिय, भिक्खुना इमेसु पच्चसु धम्मेसु पतिट्ठाय चत्तारो धम्मा उत्तरि भावेतब्बा — असुभा भावेतब्बा रागस्स पहानाय, मेत्ता भावेतब्बा व्यापादस्स पहानाय, आनापानस्सति भावेतब्बा वितक्कुपच्छेदाय, अनिच्चसज्जा भावेतब्बा अस्मिमानसमुग्घाताय । अनिच्चसज्जिनो हि, मेघिय, अनत्तसज्जा सण्ठाति, अनत्तसज्जी अस्मिमानसमुग्घातं पापुणाति दिट्ठेव धम्मे निब्बान”न्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“खुद्धा वितक्का सुखुमा वितक्का,
अनुगता [अनुगता (सी० क० अट्ठकथायं पाठन्तरं)] मनसो उप्पिलावा [उब्बिलापा (सी० स्या० पी०)] ।
एते अविद्धा मनसो वितक्के,
हुरा हुरं धावति भन्तचित्तो ॥

“एते च विद्धा मनसो वितक्के,
आतापियो संवरती सतीमा ।
अनुगते मनसो उप्पिलावे,
असेसमेते पजहासि बुद्धो”ति ॥ पठमं ।

२. उद्धतसुत्तं

३२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कुसिनारायं विहरति उपवत्तने मल्लानं सालवने । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो अविदूरे अरज्जकुटिकायं विहरन्ति उद्धता उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुट्ठस्सतिनो असम्पजाना असमाहिता विब्भन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया ।

अद्वसा खो भगवा ते सम्बहुले भिक्खू अविदूरे अरज्जकुटिकायं विहरन्ते उद्धते उन्नळे चपले मुखरे विकिण्णवाचे मुट्ठस्सतिनो असम्पजाने असमाहिते विब्भन्तचित्ते पाकतिन्द्रिये ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अरक्खितेन कायेन [चित्तेन (नेत्तियं)], मिच्छादिट्ठिहतेन [मिच्छादिट्ठिगतेन (बहूसु)] च ।
थिनमिद्धा [थीनमिद्धा (सी० स्या० कं० पी०)] भिभूतेन, वसं मारस्स गच्छति ॥

“तस्मा रक्खितचित्तस्स, सम्मासङ्कप्पगोचरो ।
सम्मादिट्ठिपुरेक्खारो, जत्वान उदयब्बयं ।
थीनमिद्धाभिभू भिक्खु, सब्बा दुग्गतियो जहे”ति ॥ दुत्तियं ।

३. गोपालकसुत्तं

३३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सङ्घिं । अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अज्जतरं रुक्खमूलं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि ।

अथ खो अज्जतरो गोपालको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं गोपालकं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि [समादापेसि (?)] समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि ।

अथ खो सो गोपालको भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो [समादिपितो (?)] समुत्तेजितो सम्पहंसितो भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय भत्तं सङ्घिं भिक्खुसङ्घेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो सो गोपालको भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

अथ खो सो गोपालको तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पहूतं अप्पोदकपायसं [अप्पोदकपायासं (सब्बत्थ)] पटियादापेत्वा नवज्ज सप्पिं भगवतो कालं आरोचेसि — “कालो, भन्ते, निट्ठितं भत्त”न्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सङ्घिं भिक्खुसङ्घेन येन तस्स गोपालकस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो सो गोपालको बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं अप्पोदकपायसेन [अप्पोदकपायासेन च (स्या० पी०)] नवेन च सप्पिना सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो सो गोपालको भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं गोपालकं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो तं गोपालकं अज्जतरो पुरिसो सीमन्तरिकाय जीविता वोरपेसि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “येन, भन्ते, गोपालकेन अज्ज बुद्धप्पमुखो भिक्खुसङ्घो अप्पोदकपायसेन नवेन च सप्पिना सहत्था सन्तप्पितो सम्पवारितो सो किर, भन्ते, गोपालको अज्जतरेन पुरिसेन सीमन्तरिकाय जीविता वोरपितो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“दिसो दिसं यं तं कयिरा, वेरी वा पन वेरिन् ।
मिच्छापणिहितं चित्तं, पापियो नं ततो करे”ति ॥ तत्तियं ।

४. यक्खपहारसुत्तं

३४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो कपोतकन्दरायं विहरन्ति । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो जुण्हाय रत्तिया नवोरोपितेहि केसेहि अब्भोकासे निसिन्नो होति अञ्जतरं समाधिं समापज्जित्वा ।

तेन खो पन समयेन द्वे यक्खा सहायका उत्तराय दिसाय दक्खिणं दिसं गच्छन्ति केनचिदेव करणीयेन । अहसंसु खो ते यक्खा आयस्मन्तं सारिपुत्तं जुण्हाय रत्तिया नवोरोपितेहि केसेहि अब्भोकासे निसिन्नं । दिस्वान एको यक्खो दुतियं यक्खं एतदवोच — “पटिभाति मं, सम्म, इमस्स समणस्स सीसे पहारं दातु”न्ति । एवं वुत्ते, सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच — “अलं, सम्म, मा समणं आसादेसि । उळारो सो, सम्म, समणो महिद्धिको महानुभावो”ति ।

दुतियम्पि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच — “पटिभाति मं, सम्म, इमस्स समणस्स सीसे पहारं दातु”न्ति । दुतियम्पि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच — “अलं, सम्म, मा समणं आसादेसि । उळारो सो, सम्म, समणो महिद्धिको महानुभावो”ति । ततियम्पि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच — “पटिभाति मं, सम्म, इमस्स समणस्स सीसे पहारं दातु”न्ति । ततियम्पि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच — “अलं, सम्म, मा समणं आसादेसि । उळारो सो, सम्म, समणो महिद्धिको महानुभावो”ति ।

अथ खो सो यक्खो तं यक्खं अनादित्वा आयस्मतो सारिपुत्तत्थेरस्स सीसे पहारं अदासि । ताव महा पहारो अहोसि, अपि तेन पहारेन सत्तरतनं वा अड्ढमरतनं वा नागं ओसादेय्य, महन्तं वा पब्बतकूटं पदालेय्य । अथ च पन सो यक्खो ‘डय्हामि डय्हामी’ति वत्वा तत्थेव महानिरयं अपतासि [अवत्थासि (क० सी०)] ।

अहसा खो आयस्मा महामोग्गल्लानो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन तेन यक्खेन आयस्मतो सारिपुत्तत्थेरस्स सीसे पहारं दीयमानं । दिस्वा येन आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “कच्चि ते, आवुसो, खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चि न किञ्चि दुक्ख”न्ति? “खमनीयं मे, आवुसो मोग्गल्लान, यापनीयं मे, आवुसो मोग्गल्लान; अपि च मे सीसं थोकं दुक्ख”न्ति ।

“अच्छरियं, आवुसो सारिपुत्त, अब्भुतं, आवुसो सारिपुत्त! याव [यं त्वं (सी० क०), यं (स्या०)] महिद्धिको आयस्मा सारिपुत्तो महानुभावो! इध ते, आवुसो सारिपुत्त, अञ्जतरो यक्खो सीसे पहारं अदासि । ताव महा पहारो अहोसि, अपि तेन पहारेन सत्तरतनं वा अड्ढमरतनं वा नागं ओसादेय्य, महन्तं वा पब्बतकूटं पदालेय्य, अथ च पनायस्मा सारिपुत्तो एवमाह — ‘खमनीयं मे, आवुसो मोग्गल्लान, यापनीयं मे, आवुसो मोग्गल्लान; अपि च मे सीसं थोकं दुक्ख’”न्ति ।

“अच्छरियं, आवुसो मोग्गल्लान, अब्भुतं, आवुसो मोग्गल्लान! याव [यं (स्या०)] महिद्धिको आयस्मा महामोग्गल्लानो महानुभावो यत्र हि नाम यक्खम्पि पस्सिस्सति! मयं पनेतरहि पंसुपिसाचकम्पि न पस्सामा”ति ।

अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय तेसं उभिन्नं महानागानं इमं एवरूपं कथासल्लापं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्स सेलूपमं चित्तं, ठितं नानुपकम्पति ।

विरत्तं रजनीयेसु, कोपनेय्ये न कुप्पति ।
यस्सेवं भावितं चित्तं, कुतो तं दुक्खमेस्सती'ति ॥ चतुत्थं ।

५. नागसुत्तं

३५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन भगवा आकिण्णो विहरति भिक्खूहि भिक्खूनीहि उपासकेहि उपासिकाहि राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि । आकिण्णो दुक्खं न फासु विहरति । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अहं खो एतरहि आकिण्णो विहरामि भिक्खूहि भिक्खूनीहि उपासकेहि उपासिकाहि राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि । आकिण्णो दुक्खं न फासु विहरामि । यंनूनाहं एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरेय्य'न्ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बिं पिण्डाय पाविसि । कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाकं अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको अदुतियो येन पालिलेय्यकं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन पालिलेय्यकं तदवसरि । तत्र सुदं भगवा पालिलेय्यके विहरति रक्खितवनसण्डे भदसालमूले ।

अज्जतरोपि खो हत्थिनागो आकिण्णो विहरति हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकलभेहि हत्थिच्छापेहि । छिन्नग्गानि चेव तिणानि खादति, ओभग्गोभग्गज्जस्स साखाभङ्गं खादन्ति, आविलानि च पानीयानि पिवति, ओगाहा चस्स उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो गच्छन्ति । आकिण्णो दुक्खं न फासु विहरति । अथ खो तस्स हत्थिनागस्स एतदहोसि — “अहं खो एतरहि आकिण्णो विहरामि हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकलभेहि हत्थिच्छापेहि, छिन्नग्गानि चेव तिणानि खादामि, ओभग्गोभग्गज्ज मे साखाभङ्गं खादन्ति, आविलानि च पानीयानि पिवामि, ओगाहा च मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो गच्छन्ति, आकिण्णो दुक्खं न फासु विहरामि । यंनूनाहं एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरेय्य'न्ति ।

अथ खो सो हत्थिनागो यूथा अपक्कम्म येन पालिलेय्यकं रक्खितवनसण्डो भदसालमूलं येन भगवा तेनुपसङ्कमि । तत्र सुदं [उपसङ्कमित्वा तत्र सुदं (स्या० पी० क०)] सो हत्थिनागो यस्मिं पदेसे भगवा विहरति तं पदेसं [अप्पहरितज्ज करोति, सोण्डाय (बहूसु)] अप्पहरितं करोति, सोण्डाय च [अप्पहरितज्ज करोति, सोण्डाय (बहूसु)] भगवतो पानीयं परिभोजनीयं उपट्ठापेति [उपट्ठपेति (सी० स्या० कं० पी०)] ।

अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “अहं खो पुब्बे आकिण्णो विहासिं भिक्खूहि भिक्खूनीहि उपासकेहि उपासिकाहि राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि, आकिण्णो दुक्खं न फासु विहासिं । सोम्हि एतरहि अनाकिण्णो विहरामि भिक्खूहि भिक्खूनीहि उपासकेहि उपासिकाहि राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि, अनाकिण्णो सुखं फासु विहरामी'ति ।

तस्सपि खो हत्थिनागस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “अहं खो पुब्बे आकिण्णो विहासिं हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकलभेहि हत्थिच्छापेहि, छिन्नग्गानि चेव तिणानि खादिं, ओभग्गोभग्गज्ज मे साखाभङ्गं खादिंसु, आविलानि च पानीयानि अपायिं, ओगाहा च मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो अगमंसु, आकिण्णो दुक्खं न फासु विहासिं । सोम्हि एतरहि अनाकिण्णो विहरामि हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकलभेहि हत्थिच्छापेहि, अच्छिन्नग्गानि चेव तिणानि खादामि,

अभग्गोभग्गञ्च मे साखाभङ्गं न खादन्ति, अनाविलानि च पानीयानि पिवामि, ओगाहा च मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो न कायं उपनिघंसन्तियो गच्छन्ति, अनाकिण्णो सुखं फासु विहरामी”ति ।

अथ खो भगवा अत्तनो च पविवेकं विदित्वा तस्स च हत्थिनागस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“एतं [एवं (क०)] नागस्स नागेन, ईसादन्तस्स हत्थिनो ।
समेति चित्तं चित्तेन, यदेको रमती मनो”ति ॥ पञ्चमं ।

६. पिण्डोलसुत्तं

३६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा पिण्डोलभारद्वाजो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय आरज्जिको पिण्डपातिको पंसुकूलिको तेचीवरिको अप्पिच्छो सन्तुट्ठो पविवित्तो असंसट्ठो आरद्धवीरियो [आरद्धवीरियो (सी० स्या० कं० पी०)] धुतवादो अधिचित्तमनुयुत्तो ।

अद्वसा खो भगवा आयस्मन्तं पिण्डोलभारद्वाजं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय आरज्जिकं पिण्डपातिकं पंसुकूलिकं तेचीवरिकं अप्पिच्छं सन्तुट्ठं पविवित्तं असंसट्ठं आरद्धवीरियं धुतवादं अधिचित्तमनुयुत्तं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अनूपवादो अनूपघातो [अनूपवादो अनूपघातो (स्या० पी० क०)], पातिमोक्खे च संवरो ।
मत्तञ्जुता च भत्तस्मिं, पन्तञ्च सयनासनं ।
अधिचित्ते च आयोगो, एतं बुद्धान सासनं”न्ति ॥ छट्ठं ।

७. सारिपुत्तसुत्तं

३७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अप्पिच्छो सन्तुट्ठो पविवित्तो असंसट्ठो आरद्धवीरियो अधिचित्तमनुयुत्तो ।

अद्वसा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अप्पिच्छं सन्तुट्ठं पविवित्तं असंसट्ठं आरद्धवीरियं अधिचित्तमनुयुत्तं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अधिचेतसो अप्पमज्जतो,
मुनिनो मोनपथेसु सिक्खतो ।
सोका न भवन्ति तादिनो,

उपसन्तस्स सदा सतीमतो”ति ॥ सत्तमं ।

८. सुन्दरीसुत्तं

३८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । भिक्खुसङ्घोपि सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अज्जतिथिया पन परिब्बाजका असक्कता होन्ति अगरुकता अमानिता अपूजिता अनपचिता न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं ।

अथ खो ते अज्जतिथिया परिब्बाजका भगवतो सक्कारं असहमाना भिक्खुसङ्घस्स च येन सुन्दरी परिब्बाजिका तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा सुन्दरिं परिब्बाजिकं एतदवोचुं — “उस्सहसि त्वं, भगिनि, जातीनं अत्थं कातु”न्ति? “क्याहं, अय्या, करोमि? किं मया न सक्का [किं मया सक्का (स्या० पी०)] कातुं? जीवितम्पि मे परिच्चत्तं जातीनं अत्थाया”ति ।

“तेन हि, भगिनि, अभिक्खणं जेतवनं गच्छाही”ति । “एवं, अय्या”ति खो सुन्दरी परिब्बाजिका तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं पटिस्सुत्वा अभिक्खणं जेतवनं अगमासि ।

यदा ते अज्जिंसु अज्जतिथिया परिब्बाजका — “वोदिट्ठा खो सुन्दरी परिब्बाजिका बहुजनेन अभिक्खणं जेतवनं गच्छती”ति [गच्छतीति (सी० स्या० कं० पी०)] । अथ नं जीविता वोरोपेत्वा तत्थेव जेतवनस्स परिक्खाकूपे निक्खिपित्वा [निखनित्वा (सी० स्या० पी०)] येन राजा पसेनदि कोसलो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोचुं — “या सा, महाराज, सुन्दरी परिब्बाजिका; सा नो न दिस्सती”ति । “कत्थ पन तुम्हे आसङ्कथा”ति? “जेतवने, महाराजा”ति । “तेन हि जेतवनं विचिनथा”ति ।

अथ खो ते अज्जतिथिया परिब्बाजका जेतवनं विचिनित्वा यथानिक्खित्तं परिक्खाकूपा उद्धरित्वा मज्जकं आरोपेत्वा सावत्थिं पवेसेत्वा रथियाय रथियं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा मनुस्से उज्झापेसुं —

“पस्सथाय्या समणानं सक्कपुत्तियानं कम्मं! अलज्जिनो इमे समणा सक्कपुत्तिया दुस्सीला पापधम्मा मुसावादिनो अब्रह्मचारिनो । इमे हि नाम धम्मचारिनो समचारिनो ब्रह्मचारिनो सच्चवादिनो सीलवन्तो कल्याणधम्मा पटिजानिस्सन्ति! नत्थि इमेसं सामज्जं, नत्थि इमेसं ब्रह्मज्जं । नट्ठं इमेसं सामज्जं, नट्ठं इमेसं ब्रह्मज्जं । कुतो इमेसं सामज्जं, कुतो इमेसं ब्रह्मज्जं? अपगता इमे सामज्जा, अपगता इमे ब्रह्मज्जा । कथज्हि नाम पुरिसो पुरिसकिच्चं करित्वा इत्थिं जीविता वोरोपेस्सती”ति!

तेन खो पन समयेन सावत्थियं मनुस्सा भिक्खू दिस्वा असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसन्ति विहेसन्ति —

“अलज्जिनो इमे समणा सक्कपुत्तिया दुस्सीला पापधम्मा मुसावादिनो अब्रह्मचारिनो । इमे हि नाम धम्मचारिनो समचारिनो ब्रह्मचारिनो सच्चवादिनो सीलवन्तो कल्याणधम्मा पटिजानिस्सन्ति! नत्थि इमेसं सामज्जं, नत्थि इमेसं ब्रह्मज्जं । नट्ठं इमेसं सामज्जं, नट्ठं इमेसं ब्रह्मज्जं । कुतो इमेसं सामज्जं, कुतो इमेसं ब्रह्मज्जं? अपगता इमे सामज्जा,

अपगता इमे ब्रह्मज्जा । कथञ्चि नाम पुरिसो पुरिसकिच्चं करित्वा इत्थिं जीविता वोरपेस्सती”ति!

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्ता येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“एतरहि, भन्ते, सावत्थियं मनुस्सा भिक्खू दिस्वा असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसन्ति विहेसन्ति — ‘अलज्जिनो इमे समणा सक्कपुत्तिया दुस्सीला पापधम्मा मुसावादिनो अब्रह्मचारिनो । इमे हि नाम धम्मचारिनो समचारिनो ब्रह्मचारिनो सच्चवादिनो सीलवन्तो कल्याणधम्मा पटिजानिस्सन्ति । नत्थि इमेसं सामज्जं, नत्थि इमेसं ब्रह्मज्जं । नट्ठं इमेसं सामज्जं, नट्ठं इमेसं ब्रह्मज्जं । कुतो इमेसं सामज्जं, कुतो इमेसं ब्रह्मज्जं? अपगता इमे सामज्जा, अपगता इमे ब्रह्मज्जा । कथञ्चि नाम पुरिसो पुरिसकिच्चं करित्वा इत्थिं जीविता वोरपेस्सती”ति!

“नेसो, भिक्खवे, सद्दो चिरं भविस्सति सत्ताहमेव भविस्सति । सत्ताहस्स अच्चयेन अन्तरधायिस्सति । तेन हि, भिक्खवे, ये मनुस्सा भिक्खू दिस्वा असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसन्ति विहेसन्ति, ते तुम्हे इमाय गाथाय पटिचोदेथ —

“अभूतवादी निरयं उपेति,
यो वापि [यो चापि (सी० पी० क०)] कत्वा न करोमि चाह ।
उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति,
निहीनकम्मा मनुजा परत्था”ति ॥

अथ खो ते भिक्खू भगवतो सन्तिके इमं गाथं परियापुणित्वा ये मनुस्सा भिक्खू दिस्वा असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसन्ति विहेसन्ति ते इमाय गाथाय पटिचोदेन्ति —

“अभूतवादी निरयं उपेति,
यो वापि कत्वा न करोमिचाह ।
उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति,
निहीनकम्मा मनुजा परत्था”ति ॥

मनुस्सानं एतदहोसि — “अकारका इमे समणा सक्कपुत्तिया । नयिमेहि कतं । सपन्तिमे समणा सक्कपुत्तिया”ति । नेव सो सद्दो चिरं अहोसि । सत्ताहमेव अहोसि । सत्ताहस्स अच्चयेन अन्तरधायि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवतो एतदवोचुं —

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुभासितं चिदं भन्ते भगवता — ‘नेसो, भिक्खवे, सद्दो चिरं भविस्सति । सत्ताहमेव भविस्सति । सत्ताहस्स अच्चयेन अन्तरधायिस्सती”ति । अन्तरहितो सो, भन्ते, सद्दो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“तुदन्ति वाचाय जना असञ्जता,
सरेहि सङ्गामगतं व कुञ्जरं ।
सुत्वान वाक्यं फरुसं उदीरितं,
अधिवासये भिक्खु अदुट्टचित्तो”ति ॥ अट्टमं ।

९. उपसेनसुत्तं

३९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मतो उपसेनस्स वङ्गन्तपुत्तस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, सत्था च मे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो; स्वाक्खाते चम्हि धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो; सब्रह्मचारिनो च मे सीलवन्तो कल्याणधम्मा; सीलेसु चम्हि परिपूरकारी; सुसमाहितो चम्हि एकगगचित्तो; अरहा चम्हि खीणासवो; महिद्धिको चम्हि महानुभावो । भद्दकं मे जीवितं, भद्दकं मरण”न्ति ।

अथ खो भगवा आयस्मतो उपसेनस्स वङ्गन्तपुत्तस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यं जीवितं न तपति, मरणन्ते न सोचति ।
स वे दिट्ठपदो धीरो, सोकमज्झे न सोचति ॥

“उच्छिन्नभवतणहस्स, सन्तचित्तस्स भिक्खुनो ।
विकखीणो जातिसंसारो, नत्थि तस्स पुनब्भवो”ति ॥ नवमं ।

१०. सारिपुत्तउपसमसुत्तं

४०. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अत्तनो उपसमं पच्चवेक्खमानो ।

अद्वसा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अत्तनो उपसमं पच्चवेक्खमानं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“उपसन्तसन्तचित्तस्स, नेत्तिच्छिन्नस्स भिक्खुनो ।
विकखीणो जातिसंसारो, मुत्तो सो मारबन्धना”ति ॥ दसमं ।

मेघियवग्गो चतुत्थो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

मेधियो उद्धता गोपालो, यक्खो [जुण्हा (सी० स्या० पी०), जुण्हं (क०)] नागेन पञ्चमं ।
पिण्डोलो सारिपुत्तो च, सुन्दरी भवति अट्टमं ।
उपसेनो वङ्गन्तपुत्तो, सारिपुत्तो च ते दसाति ॥

५. सोणवग्गो [महावग्ग (अट्टकथाय समेति)]

१. पियतरसुत्तं

४१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकाय देविया सद्धिं उपरिपासादवरगतो होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकं देविं एतदवोच — “अत्थि नु खो ते, मल्लिके, कोचज्जो अत्तना पियतरो”ति?

“नत्थि खो मे, महाराज, कोचज्जो अत्तना पियतरो । तुहं पन, महाराज, अत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो”ति?
“मय्हम्पि खो, मल्लिके, नत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो”ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पासादा ओरोहित्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, मल्लिकाय देविया सद्धिं उपरिपासादवरगतो मल्लिकं देविं एतदवोचं — ‘अत्थि नु खो ते, मल्लिके, कोचज्जो अत्तना पियतरो’ति? एवं वुत्ते, मल्लिका देवी मं एतदवोच — ‘नत्थि खो मे, महाराज, कोचज्जो अत्तना पियतरो । तुहं पन, महाराज, अत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो’ति? एवं वुत्ते, अहं, भन्ते, मल्लिकं देविं एतदवोचं — ‘मय्हम्पि खो, मल्लिके, नत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो’”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सब्बा दिसा अनुपरिगम्म चेतसा,
नेवज्झगा पियतरमत्तना क्वचि ।
एवं पियो पुथु अत्ता परेसं,
तस्मा न हिंसे परमत्तकामो”ति ॥ पठमं ।

२. अप्पायुकसुत्तं

४२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो सायन्हसमयं पटिसल्लाना [पटिसल्लाना (सी०)] वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव अप्पायुका हि, भन्ते, भगवतो माता अहोसि, सत्ताहजाते भगवति भगवतो माता कालमकासि, तुसितं

कायं उपपज्जी”ति ।

“एवमेतं, आनन्द [एवमेतं आनन्द एवमेतं आनन्द (स्या०)], अप्पायुका हि, आनन्द, बोधिसत्तमातरो होन्ति । सत्ताहजातेसु बोधिसत्तेसु बोधिसत्तमातरो कालं करोन्ति, तुसितं कायं उपपज्जन्ती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“ये केचि भूता भविस्सन्ति ये वापि,
सब्बे गमिस्सन्ति पहाय देहं ।
तं सब्बजानिं कुसलो विदित्वा,
आतापियो ब्रह्मचरियं चरेय्या”ति ॥ दुतियं ।

३. सुप्पबुद्धकुट्टिसुत्तं

४३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन राजगहे सुप्पबुद्धो नाम कुट्टी अहोसि — मनुस्सदलिट्ठो, मनुस्सकपणो, मनुस्सवराको । तेन खो पन समयेन भगवा महतिया परिसाय परिवुतो धम्मं देसेन्तो निसिन्नो होति ।

अदसा खो सुप्पबुद्धो कुट्टी तं महाजनकायं दूरतोव सन्निपतितं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “निस्संसयं खो एत्थ किञ्चि खादनीयं वा भोजनीयं वा भाजीयति [भाजीयिस्सति (सी०)] । यंनूनाहं येन सो महाजनकायो तेनुपसङ्गमेय्यं । अप्पेव नामेत्थ किञ्चि खादनीयं वा भोजनीयं वा लभेय्य”न्ति ।

अथ खो सुप्पबुद्धो कुट्टी येन सो महाजनकायो तेनुपसङ्गमि । अदसा खो सुप्पबुद्धो कुट्टी भगवन्तं महतिया परिसाय परिवुतं धम्मं देसेन्तं निसिन्नं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “न खो एत्थ किञ्चि खादनीयं वा भोजनीयं वा भाजीयति । समणो अयं गोतमो परिसति धम्मं देसेति । यंनूनाहमि धम्मं सुणेय्य”न्ति । तत्थेव एकमन्तं निसीदि — “अहमि धम्मं सोस्सामी”ति ।

अथ खो भगवा सब्बावन्तं परिसं चेतसा चेतो परिच्च मनसाकासि “को नु खो इध भब्बो धम्मं विज्जातु”न्ति? अदसा खो भगवा सुप्पबुद्धं कुट्टिं तस्सं परिसायं निसिन्नं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “अयं खो इध भब्बो धम्मं विज्जातु”न्ति । सुप्पबुद्धं कुट्टिं आरब्ध आनुपुब्बिं कथं [आनुपुब्बिकथं (सी०), अनुपुब्बिकथं (स्या० पी० क०)] कथेसि, सेय्यथिदं — दानकथं सीलकथं सगगकथं; कामानं आदीनवं ओकारं सङ्किलेसं; नेक्खम्मे [नेक्खम्मे च (सी० स्या० पी०)] आनिसंसं पकासेसि । यदा भगवा अज्जासि सुप्पबुद्धं कुट्टिं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि — दुक्खं, समुदयं, निरोधं, मग्गं । सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गहेय्य, एवमेव सुप्पबुद्धस्स कुट्टिस्स तस्मिंयेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्म”न्ति ।

अथ खो सुप्पबुद्धो कुट्टी दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळ्ळधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथं कथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थु सासने उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा

एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी भगवन्तं एतदवोच —

“अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कतं, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति ।

अथ खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो अचिरपक्कन्तं सुप्पबुद्धं कुट्ठिं गावी तरुणवच्छा अधिपतित्वा जीविता वोरोपेसि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “यो सो, भन्ते, सुप्पबुद्धो नाम कुट्ठी भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो, सो कालङ्कतो । तस्स का गति, को अभिसम्परायो”ति?

“पण्डितो, भिक्खवे, सुप्पबुद्धो कुट्ठी; पच्चपादि धम्मस्सानुधम्मं; न च मं धम्माधिकरणं विहेसेसि । सुप्पबुद्धो, भिक्खवे, कुट्ठी तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति ।

एवं वुत्ते, अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन सुप्पबुद्धो कुट्ठी अहोसि — मनुस्सदलिद्दो, मनुस्सकपणो, मनुस्सवराको”ति?

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, सुप्पबुद्धो कुट्ठी इमस्मिंयेव राजगहे सेट्ठिपुत्तो अहोसि । सो उय्यानभूमिं निव्यन्तो अद्दस तगरसिखिं [तगरसिखिं (क०)] पच्चेकबुद्धं नगरं पिण्डाय पविसन्तं । दिस्वानस्स एतदहोसि — ‘क्वायं कुट्ठी कुट्ठिचीवरेन विचरती’ति? निट्ठुभित्वा अपसब्बतो [अपब्बामतो (स्या० सं० नि० १.२५५)] करित्वा पक्कामि । सो तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्थ । तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन इमस्मिंयेव राजगहे कुट्ठी अहोसि मनुस्सदलिद्दो, मनुस्सकपणो, मनुस्सवराको । सो तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म सद्धं समादियि सीलं समादियि सुतं समादियि चागं समादियि पज्जं समादियि । सो तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म सद्धं समादियित्वा सीलं समादियित्वा सुतं समादियित्वा चागं समादियित्वा पज्जं समादियित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्नो देवानं तावतिसानं सहब्बतं । सो तत्थ अज्जे देवे अतिरोचति वण्णेन चेव यससा चा”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“चक्खुमा विसमानीव, विज्जमाने परक्कमे ।
पण्डितो जीवलोकस्मिं, पापानि परिवज्जये”ति ॥ ततियं ।

४. कुमारकसुत्तं

४४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला कुमारका अन्तरा च सावत्थिं अन्तरा च जेतवनं मच्छके बाधेन्ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । अदसा खो भगवा ते सम्बहुले कुमारके अन्तरा च सावत्थिं अन्तरा च जेतवनं मच्छके बाधेन्ते । दिस्वान येन ते कुमारका तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ते कुमारके एतदवोच — “भायथ वो, तुम्हे कुमारका, दुक्खस्स, अप्पियं वो दुक्ख”न्ति? “एवं, भन्ते, भायाम मयं, भन्ते, दुक्खस्स, अप्पियं नो दुक्ख”न्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तां वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सचे भायथ दुक्खस्स, सचे वो दुक्खमप्पियं ।
माकत्थ पापकं कम्मं, आवि वा यदि वा रहो ॥

“सचे च पापकं कम्मं, करिस्सथ करोथ वा ।
न वो दुक्खा पमुत्थत्थि, उपेच्चपि [उपच्चपि (क०), उप्पच्चपि (?), उप्पतित्वापि इति अत्थो] पलायत”न्ति ॥
चतुत्थं ।

५. उपोसथसुत्तं

४५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे भिक्खुसङ्घपरिवृतो निसिन्नो होति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते पठमे यामे, उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं [चीवरं (सब्बत्थ)] करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति; निक्खन्तो पठमो यामो; चिरनिसिन्नो भिक्खुसङ्घो; उद्विसतु, भन्ते, भगवा भिक्खूनं पातिमोक्ख”न्ति । एवं वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि ।

दुतियम्पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते मज्झिमे यामे, उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति; निक्खन्तो मज्झिमो यामो; चिरनिसिन्नो भिक्खुसङ्घो; उद्विसतु, भन्ते, भगवा भिक्खूनं पातिमोक्ख”न्ति । दुतियम्पि खो भगवा तुण्ही अहोसि ।

ततियम्पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते पच्छिमे यामे, उद्धस्ते अरुणे, नन्दिमुखिया रत्तिया उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति; निक्खन्तो पच्छिमो यामो; उद्धस्तो अरुणो; नन्दिमुखी रत्ति; चिरनिसिन्नो भिक्खुसङ्घो; उद्विसतु, भन्ते, भगवा भिक्खूनं पातिमोक्ख”न्ति । “अपरिसुद्धा, आनन्द, परिसा”ति ।

अथ खो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स एतदहोसि — “कं नु खो भगवा पुगलं सन्धाय एवमाह — ‘अपरिसुद्धा, आनन्द, परिसा’ति? अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो सब्बावन्तं भिक्खुसङ्घं चेतसा चेतो परिच्च मनसाकासि । अदसा खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुगलं दुस्सीलं पापधम्मं असुचिं सङ्कस्सरसमाचारं पटिच्छन्नकम्मन्तं असमणं

समणपटिज्जं अब्रह्मचारिं ब्रह्मचारिपटिज्जं अन्तोपूतिं अवस्सुतं कसम्बुजातं मज्झे भिक्खुसङ्घस्स निसिन्नं । दिस्वान उट्ठायासना येन सो पुग्गलो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं पुग्गलं एतदवोच — “उट्ठेहि, आवुसो, दिट्ठोसि भगवता; नत्थि ते भिक्खूहि सद्धिं संवासो”ति । एवं वुत्ते [अथ खो (सब्बत्थ), चूळव० ३८३; अ० नि० ८.२० पस्सितब्बं], सो पुग्गलो तुण्ही अहोसि ।

दुतियम्पि खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुग्गलं एतदवोच — “उट्ठेहि, आवुसो, दिट्ठोसि भगवता; नत्थि ते भिक्खूहि सद्धिं संवासो”ति । दुतियम्पि खो...पे०... ततियम्पि खो सो पुग्गलो तुण्ही अहोसि ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुग्गलं बाहायं गहेत्वा बहिद्वारकोट्टका निक्खामेत्वा सूचिघटिकं दत्त्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “निक्खामितो, भन्ते, सो पुग्गलो मया । परिसुद्धा परिसा । उद्दिसेत्तु, भन्ते, भगवा भिक्खून् पातिमोक्ख”न्ति । “अच्छरियं, मोग्गल्लान, अब्भुतं, मोग्गल्लान! याव बाहागहणापि नाम सो मोघपुरिसो आगमेस्सती”ति!

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “न दानाहं, भिक्खवे, इतो परं [न दानाहं भिक्खवे अज्जतग्गे (अ० नि० ८.२०)] उपोसथं करिस्सामि, पातिमोक्खं उद्दिसिस्सामि । तुम्हेव दानि, भिक्खवे, इतो परं उपोसथं करेय्याथ, पातिमोक्खं उद्दिसेय्याथ । अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं तथागतो अपरिसुद्धाय परिसाय उपोसथं करेय्य, पातिमोक्खं उद्दिसेय्य ।

“अट्ठिमे, भिक्खवे, महासमुद्धे अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति । कतमे अट्ठ?

“महासमुद्धो, भिक्खवे, अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपम्भारो, न आयतकेनेव पपातो । यम्पि [यं (सी० स्या० क०)], भिक्खवे, महासमुद्धो अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपम्भारो न आयतकेनेव पपातो; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, महासमुद्धो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति । यम्पि, भिक्खवे, महासमुद्धो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति; अयं, भिक्खवे [अयम्पि (सब्बत्थ)], महासमुद्धे दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, महासमुद्धो न मतेन कुणपेन संवसति । यं होति महासमुद्धे मतं कुणपं तं खिप्पमेव [खिप्पज्जेव (सी०), खिप्पंयेव (क०)] तीरं वाहेति, थलं उस्सारेति । यम्पि, भिक्खवे, महासमुद्धो न मतेन कुणपेन संवसति, यं होति महासमुद्धे मतं कुणपं तं खिप्पमेव तीरं वाहेति थलं उस्सारेति; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, या काचि महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ता महासमुद्धं पत्त्वा [पत्ता (स्या० पी० क०)] जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि; ‘महासमुद्धो’त्वेव सङ्गं गच्छन्ति । यम्पि, भिक्खवे, या काचि महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही ता महासमुद्धं पत्त्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘महासमुद्धो’त्वेव सङ्गं गच्छन्ति; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, या च लोके सवन्तियो महासमुद्धं अप्पेन्ति, या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुद्धस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति । यम्पि, भिक्खवे, या च लोके सवन्तियो महासमुद्धं अप्पेन्ति, या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुद्धस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे पच्चमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, महासमुद्धो एकरसो लोणरसो । यम्पि, भिक्खवे, महासमुद्धो एकरसो लोणरसो; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे छट्ठो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, महासमुद्धो बहुरतनो अनेकरतनो । तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पवाळं रजतं जातरूपं लोहितङ्गो मसारगल्लं । यम्पि, भिक्खवे, महासमुद्धो बहुरतनो अनेकरतनो, तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पवाळं रजतं जातरूपं लोहितङ्गो [लोहितङ्गो (सी० पी०), लोहितको (?)] मसारगल्लं; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे सत्तमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, महासमुद्धो महत्तं भूतानं आवासो । तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमितिमिङ्गलो [तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो (सी० पी०, अ० नि० ८.१९)] असुरा नागा गन्धब्बा । सन्ति महासमुद्धे योजनसतिकापि अत्तभावा, द्वियोजनसतिकापि अत्तभावा, त्रियोजनसतिकापि अत्तभावा, चतुयोजनसतिकापि अत्तभावा, पच्चयोजनसतिकापि अत्तभावा । यम्पि, भिक्खवे, महासमुद्धो महत्तं भूतानं आवासो, तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमितिमिङ्गलो असुरा नागा गन्धब्बा, सन्ति महासमुद्धे योजनसतिकापि अत्तभावा द्वियोजनसतिकापि अत्तभावा... पे०... पच्चयोजनसतिकापि अत्तभावा; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ महासमुद्धे अच्छरिया अब्भुता धम्मा ये दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति । कतमे अट्ठ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्धो अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपभारो, न आयतकेनेव पपातो; एवमेव खो, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा, न आयतकेनेव अज्जापटिवेधो । यम्पि, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा, न आयतकेनेव अज्जापटिवेधो; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्धो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति; एवमेव खो, भिक्खवे, यं मया सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं तं मम सावका जीवितहेतुपि नातिक्कमन्ति । यम्पि, भिक्खवे, मया सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं तं मम सावका जीवितहेतुपि नातिक्कमन्ति; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्धो न मतेन कुणपेन संवसति; यं होति महासमुद्धे मतं कुणपं तं खिप्पमेव तीरं वाहेति, थलं उस्सारेति; एवमेव खो, भिक्खवे, यो सो पुग्गलो दुस्सीलो पापधम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिज्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिज्जो अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो, न तेन सङ्खो संवसति; अथ खो

नं खिप्पमेव सन्निपतित्वा उक्खिपति । किञ्चापि सो होति मज्झे भिक्खुसङ्घस्स निसिन्नो, अथ खो सो आरकाव सङ्गम्हा, सङ्घो च तेन । यम्पि, भिक्खवे, यो सो पुग्गलो दुस्सीलो पापधम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिज्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिज्जो अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो, न तेन सङ्घो संवसति; खिप्पमेव नं सन्निपतित्वा उक्खिपति । किञ्चापि सो होति मज्झे भिक्खुसङ्घस्स निसिन्नो, अथ खो सो आरकाव सङ्गम्हा, सङ्घो च तेन; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही ता महासमुदं पत्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘महासमुदो’त्वेव सङ्घं गच्छन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, चत्तारो वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा ते तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा [पब्बजिता (क० सी०)] जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘समणा सक्कपुत्तिया’त्वेव सङ्घं गच्छन्ति । यम्पि, भिक्खवे, चत्तारो वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा ते तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘समणा सक्कपुत्तिया’त्वेव सङ्घं गच्छन्ति; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, या च लोके सवन्तियो महासमुदं अप्पेन्ति, या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुदस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति; एवमेव खो, भिक्खवे, बहू चेपि भिक्खू अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायन्ति, न तेन निब्बानधातुया ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति । यम्पि, भिक्खवे, बहू चेपि भिक्खू अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायन्ति, न तेन निब्बानधातुया ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये पञ्चमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुदो एकरसो लोणरसो; एवमेव खो, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो एकरसो विमुत्तिरसो । यम्पि, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो एकरसो विमुत्तिरसो; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये छट्ठो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुदो बहुरतनो अनेकरतनो, तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्घो सिला पवाळं रजतं जातरूपं लोहितङ्गो मसारगल्लं; एवमेव खो, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो बहुरतनो अनेकरतनो; तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना, चत्तारो सम्मप्पधाना, चत्तारो इद्धिपादा, पञ्चिन्द्रियानि, पञ्च बलानि, सत्त बोज्झङ्गा, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । यम्पि, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो बहुरतनो अनेकरतनो, तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना, चत्तारो सम्मप्पधाना, चत्तारो इद्धिपादा, पञ्चिन्द्रियानि, पञ्च बलानि, सत्त बोज्झङ्गा, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये सत्तमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुदो महत्तं भूतानं आवासो, तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमितिमिङ्गलो असुरा नागा गन्धब्बा, सन्ति महासमुदे योजनसतिकापि अत्तभावा द्वियोजनसतिकापि अत्तभावा तियोजनसतिकापि अत्तभावा चतुयोजनसतिकापि अत्तभावा पञ्चयोजनसतिकापि अत्तभावा; एवमेव खो, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो महत्तं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — सोतापन्नो, सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामि, सकदागामिफलसच्छिकिरियाय

पटिपन्नो, अनागामी, अनागामीफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अरहा, अरहत्ताय पटिपन्नो
[\[अरहत्तफलसच्छिकिरियाय \(सी०\)\]](#) । यम्पि, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो महत्तं भूतानं आवासो, तत्रिमे भूता — सोतापन्नो, सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामी, सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अनागामी, अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अरहा, अरहत्ताय पटिपन्नो; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति । इमे खो, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ती’ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“छन्नमतिवस्सति, विवटं नातिवस्सति ।

तस्मा छन्नं विवरेथ, एवं तं नातिवस्सती’ति ॥ पञ्चमं ।

६. सोणसुत्तं

४६. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति कुररधरे [\[कुरुरधरे \(स्या० महाव० २५७\), कुलधरे \(क०\)\]](#) पवत्ते पब्बते । तेन खो पन समयेन सोणो उपासको कुटिकण्णो आयस्मतो महाकच्चानस्स उपट्ठाको होति ।

अथ खो सोणस्स उपासकस्स कुटिकण्णस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “यथा यथा खो अय्यो महाकच्चानो धम्मं देसेति नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति ।

अथ खो सोणो उपासको कुटिकण्णो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सोणो उपासको कुटिकण्णो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच —

“इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘यथा यथा खो अय्यो महाकच्चानो धम्मं देसेति नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । पब्बाजेतु मं, भन्ते, अय्यो महाकच्चानो’ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा महाकच्चानो सोणं उपासकं कुटिकण्णं एतदवोच — “दुक्करं खो, सोण, यावजीवं एकभत्तं एकसेय्यं ब्रह्मचरियं । इङ्ग त्वं, सोण, तत्थेव आगारिकभूतो समानो बुद्धानं सासनं अनुयुज्ज कालयुत्तं एकभत्तं एकसेय्यं ब्रह्मचरिय’न्ति । अथ खो सोणस्स उपासकस्स कुटिकण्णस्स यो अहोसि पब्बज्जाभिसङ्घारो सो पटिपस्सम्भि ।

दुतियम्पि खो...पे०... दुतियम्पि खो आयस्मा महाकच्चानो सोणं उपासकं कुटिकण्णं एतदवोच — “दुक्करं खो, सोण, यावजीवं एकभत्तं एकसेय्यं ब्रह्मचरियं । इङ्ग त्वं, सोण, तत्थेव आगारिकभूतो समानो बुद्धानं सासनं अनुयुज्ज कालयुत्तं एकभत्तं एकसेय्यं ब्रह्मचरिय’न्ति । दुतियम्पि खो सोणस्स उपासकस्स कुटिकण्णस्स यो अहोसि पब्बज्जाभिसङ्घारो सो पटिपस्सम्भि ।

ततियम्पि खो सोणस्स उपासकस्स कुटिकणस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “यथा यथा खो अय्यो महाकच्चानो धम्मं देसेति नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य”न्ति । ततियम्पि खो सोणो उपासको कुटिकणो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सोणो उपासको कुटिकणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच —

“इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘यथा यथा खो अय्यो महाकच्चानो धम्मं देसेति नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । पब्बाजेतु मं, भन्ते, अय्यो महाकच्चानो”ति ।

अथ खो आयस्मा महाकच्चानो सोणं उपासकं कुटिकणं पब्बाजेसि । तेन खो पन समयेन अवन्तिदक्खिणापथो [अवन्ति दक्खिणपथो (सी०)] अप्पभिक्षुको होति । अथ खो आयस्मा महाकच्चानो तिण्णं वस्सानं अच्छयेन किच्छेन कसिरेन ततो ततो दसवगं भिक्षुसङ्गं सन्निपातेत्वा आयस्मन्तं सोणं उपसम्पादेसि ।

अथ खो आयस्मतो सोणस्स वस्संवुट्ठस्स [वस्संवुत्थस्स (सी० स्या० कं० पी०)] रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “न खो मे सो भगवा सम्मुखा दिट्ठो, अपि च सुतोयेव मे सो भगवा — ‘ईदिसो च ईदिसो चा’ति । सचे मं उपज्झायो अनुजानेय्य, गच्छेय्याहं तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति ।

अथ खो आयस्मा सोणो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सोणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच —

“इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘न खो मे सो भगवा सम्मुखा दिट्ठो, अपि च सुतोयेव मे सो भगवा — ‘ईदिसो च ईदिसो चा’ति । सचे मं उपज्झायो अनुजानेय्य, गच्छेय्याहं तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति () [(गच्छेय्याहं भन्ते तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं, सचे मं उपज्झायो अनुजानातीति (महाव० २५७)] ।

“साधु साधु, सोण; गच्छ त्वं, सोण, तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं [समासम्बुद्धन्ति (सब्बत्थ)] । दक्खिस्ससि त्वं, सोण, तं भगवन्तं पासादिकं पसादनीयं सन्तिन्द्रियं सन्तमानसं उत्तमदमथसमथमनुपत्तं दन्तं गुत्तं यतिन्द्रियं नागं । दिस्वान मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं [फासुविहारञ्च (सी०)] पुच्छ — ‘उपज्झायो मे, भन्ते, आयस्मा महाकच्चानो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं [फासुविहारञ्च (सी०)] पुच्छती”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा सोणो आयस्मतो महाकच्चानस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सावत्थि तेन चारिकं

पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि जेतवनं अनाथपिण्डिकस्स आरामो, येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सोणो भगवन्तं एतदवोच — “उपज्झायो मे, भन्ते, आयस्मा महाकच्चानो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं [फासुविहारञ्च (सी०)] पुच्छती”ति ।

“कच्चि, भिक्खु, खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चिसि अप्पकिलमथेन अद्धानं आगतो, न च पिण्डकेन किलन्तोसी”ति? “खमनीयं भगवा, यापनीयं भगवा, अप्पकिलमथेन चाहं, भन्ते, अद्धानं आगतो, न पिण्डकेन किलन्तोम्ही”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “इमस्सानन्द, आगन्तुकस्स भिक्खुनो सेनासनं पज्जापेही”ति । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “यस्स खो मं भगवा आणापेति — ‘इमस्सानन्द, आगन्तुकस्स भिक्खुनो सेनासनं पज्जापेही’ति, इच्छति भगवा तेन भिक्खुना सद्धिं एकविहारे वत्थुं, इच्छति भगवा आयस्मता सोणेन सद्धिं एकविहारे वत्थु”न्ति । यस्मिं विहारे भगवा विहरति, तस्मिं विहारे आयस्मतो सोणस्स सेनासनं पज्जापेसि ।

अथ खो भगवा बहुदेव रत्तिं अब्भोकासे निसज्जाय वीतिनामेत्वा पादे पक्खालेत्वा विहारं पाविसि । आयस्मापि खो सोणो बहुदेव रत्तिं अब्भोकासे निसज्जाय वीतिनामेत्वा पादे पक्खालेत्वा विहारं पाविसि । अथ खो भगवा रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय आयस्मन्तं सोणं अज्जेसि — “पटिभातु तं भिक्खु धम्मो भासितु”न्ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा सोणो भगवतो पटिस्सुत्वा सोळस अट्ठकवगिकानि सब्बानेव सरेन अभणि । अथ खो भगवा आयस्मतो सोणस्स सरभज्जपरियोसाने अब्भनुमोदि — “साधु साधु, भिक्खु, सुगहितानि ते, भिक्खु, सोळस अट्ठकवगिकानि सुमनसिकतानि सूपधारितानि, कल्याणियासि [कल्याणिया च (क०), कल्याणिया चासि (?)] वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया । कति वस्सोसि त्वं, भिक्खू”ति? “एकवस्सो अहं भगवा”ति । “किस्स पन त्वं, भिक्खु, एवं चिरं अकासी”ति? “चिरं दिट्ठो [चिरदिट्ठो (सी०)] मे, भन्ते, कामेसु आदीनवो; अपि च सम्बाधो घरावासो बहुकिच्चो बहुकरणीयो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“दिस्वा आदीनवं लोके, जत्वा धम्मं निरूपधिं ।

अरियो न रमती पापे, पापे न रमती सुची”ति ॥ छट्ठं ।

७. कङ्गारेवतसुत्तं

४७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा कङ्गारेवतो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अत्तनो कङ्गावितरणविसुद्धिं पच्चवेक्खमानो ।

अदसा खो भगवा आयस्मन्तं कङ्गारेवतं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अत्तनो कङ्गावितरणविसुद्धिं पच्चवेक्खमानं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“या काचि कङ्खा इध वा हरं वा,
सकवेदिया वा परवेदिया वा ।
ये ज्ञायिनो ता पजहन्ति सब्बा,
आतापिनो ब्रह्मचरियं चरन्ता”ति ॥ सत्तमं ।

८. सङ्खभेदसुत्तं

४८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो तदहुपोसथे पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि ।

अद्दसा खो देवदत्तो आयस्मन्तं आनन्दं राजगहे पिण्डाय चरन्तं । दिस्वान येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “अज्जतग्गे दानाहं, आवुसो आनन्द, अज्जत्रेव भगवता अज्जत्र
भिक्षुसङ्घा उपोसथं करिस्सामि सङ्खकम्मनि चा”ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो मं, भन्ते, देवदत्तो
राजगहे पिण्डाय चरन्तं । दिस्वान येनाहं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा मं एतदवोच — ‘अज्जतग्गे दानाहं, आवुसो आनन्द,
अज्जत्रेव भगवता अज्जत्र भिक्षुसङ्घा उपोसथं करिस्सामि सङ्खकम्मनि चा”ति । अज्ज, भन्ते, देवदत्तो सङ्खं भिन्दिस्सति,
उपोसथञ्च करिस्सति सङ्खकम्मनि चा”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सुकरं साधुना साधु, साधु पापेन दुक्करं [सुकरं साधुना साधुं, साधुं पापेन दुक्करं (क०)] ।
पापं पापेन सुकरं, पापमरियेहि दुक्करं”न्ति ॥ अट्ठमं ।

९. सधायमानसुत्तं

४९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरति महता भिक्षुसङ्घेन सद्धिं । तेन खो पन समयेन
सम्बहुला माणवका भगवतो अविदूरे सधायमानरूपा [सधायमानरूपा (स्या० पी० अट्ठकथायं पाठन्तरं), पथायमानरूपा
(क०), वधायमानरूपा (क० सी०, क० अट्ठ०), सद्धायमानरूपा (?), सद्धधातुया सधुधातुया वा सिद्धमिदन्ति वेदितब्बं]
अतिक्कमन्ति । अद्दसा खो भगवा सम्बहुले माणवके अविदूरे सधायमानरूपे अतिक्कन्ते ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“परिमुट्ठा पण्डिताभासा, वाचागोचरभाणिनो ।

याविच्छन्ति मुखायामं, येन नीता न तं विदू”ति ॥ नवमं ।

१०. चूलपन्थकसुत्तं

५०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा चूलपन्थको [चुल्लपन्थको (सी०), चूलपन्थको (पी०)] भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा ।

अदसा खो भगवा आयस्मन्तं चूलपन्थकं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“ठितेन कायेन ठितेन चेतसा,
तिट्ठं निसिन्नो उद वा सयानो ।
एतं [एवं (क०)] सति भिक्खु अधिट्ठहानो,
लभेथ पुब्बापरियं विसेसं ।
लब्धान पुब्बापरियं विसेसं,
अदस्सनं मच्चुराजस्स गच्छे”ति ॥ दसमं ।

सोणवग्गो [सोणथेरवग्गो (स्या० कं० क०) महावग्गो (अट्ठकथाय समेति)] पञ्चमो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

पियो अप्पायुका कुट्ठी, कुमारका उपोसथो ।
सोणो च रेवतो भेदो, सधाय पन्थकेन चाति ॥

६. जच्चन्धवग्गो

१. आयुसङ्कारोस्सज्जनसुत्तं

५१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो भगवा पुब्बहसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालिं पिण्डाय पाविसि । वेसालियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “गणहाहि, आनन्द, निसीदनं । येन चापालं [पावालं (स्या०)] चेतियं तेनुपसङ्कमिस्साम दिवाविहाराया”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदनं आदाय भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा येन चापालं चेतियं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं

आनन्दं आमन्तेसि —

“रमणीया, आनन्द, वेसाली; रमणीयं उदेनं चेतियं; रमणीयं गोतमकं चेतियं; रमणीयं सत्तम्बं चेतियं; रमणीयं बहुपुत्तं चेतियं; रमणीयं सारन्ददं चेतियं; रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारब्धा, सो आकङ्खमानो () [(आनन्द) (क०)] कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारब्धा । आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति ।

एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने, ओळारिके ओभासे कयिरमाने, नासक्खि पटिविज्झितुं; न भगवन्तं याचि — “तिठ्ठतु, भन्ते, भगवा कप्पं; तिठ्ठतु सुगतो कप्पं बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान”न्ति, यथा तं मारेन परियुद्धितचित्तो । दुतियम्पि खो...पे०... ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि —

“रमणीया, आनन्द, वेसाली; रमणीयं उदेनं चेतियं; रमणीयं गोतमकं चेतियं; रमणीयं सत्तम्बं चेतियं; रमणीयं बहुपुत्तं चेतियं; रमणीयं सारन्ददं चेतियं; रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारब्धा, सो आकङ्खमानो कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारब्धा । आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति ।

एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने, ओळारिके ओभासे कयिरमाने, नासक्खि पटिविज्झितुं; न भगवन्तं याचि — “तिठ्ठतु, भन्ते, भगवा कप्पं; तिठ्ठतु सुगतो कप्पं बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान”न्ति, यथा तं मारेन परियुद्धितचित्तो ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “गच्छ त्वं, आनन्द, यस्सदानि कालं मज्जसी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा अविदूरे अज्जरस्मिं रुक्खमूले निसीदि ।

अथ खो मारो पापिमा, अचिरपक्वन्ते आयस्मन्ते आनन्दे, येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो मारो पापिमा भगवन्तं एतदवोच —

“परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा; परिनिब्बातु सुगतो; परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो । भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खू न सावका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा [विसारदा पत्तयोगखेमा (अ० नि० ८.७०), विसारदप्पत्ता योगखेमा (सी० पी० क०), विसारदप्पत्ता योगखेमकामा (स्या०)] बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सकं आचरियकं उगहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पज्जपेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेस्सन्ती”ति । एतरहि खो पन, भन्ते [सन्ति खो पन भन्ते एतरहि (सी० पी० सं० नि० ५.८२२)] भिक्खू भगवतो सावका वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना

भविस्सति । इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती”ति ।

अथ खो भगवा चापाले चेतिये सतो सम्पजानो आयुसङ्खारं ओस्सज्जि । ओस्सट्ठे च भगवता आयुसङ्खारे महाभूमिचालो अहोसि भिसनको लोमहंसो, देवदुन्दुभियो [देवदुद्रभियो (क०)] च फलिसु ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“तुलमतुलञ्च सम्भवं,
भवसङ्खारमवस्सजि मुनि ।
अज्झत्तरतो समाहितो,
अभिन्दि कवचमिवत्तसम्भव”न्ति ॥ पठमं ।

२. सत्तजटिलसुत्तं

५२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो बहिद्वारकोट्टुके निसिन्नो होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

तेन खो पन समयेन सत्त च जटिला, सत्त च निगण्ठा, सत्त च अचेलका, सत्त च एकसाटका, सत्त च परिब्बाजका, परूळ्हकच्छनखलोमा खारिविविधमादाय [खारीविविधमादाय (क० सं० नि० १.१२२; दी० नि० १.२८०)] भगवतो अविदूरे अतिक्कमन्ति ।

अद्वसा खो राजा पसेनदि कोसलो ते सत्त च जटिले, सत्त च निगण्ठे, सत्त च अचेलके, सत्त च एकसाटके, सत्त च परिब्बाजके, परूळ्हकच्छनखलोमे खारिविविधमादाय भगवतो अविदूरे अतिक्कमन्ते । दिस्वान उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणजाणुमण्डलं पथवियं [पठवियं (सी० स्या० पी०)] निहन्त्वा येन ते सत्त च जटिला, सत्त च निगण्ठा, सत्त च अचेलका, सत्त च एकसाटका, सत्त च परिब्बाजका, तेनज्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं नामं सावेसि — “राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो; राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो; राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो”ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अचिरपक्कन्तेसु तेसु सत्तसु च जटिलेसु, सत्तसु च निगण्ठेसु, सत्तसु च अचेलकेसु, सत्तसु च एकसाटकेसु, सत्तसु च परिब्बाजकेसु, येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “ये खो [ये च खो (सी०), ये च ते (स्या०), ये नु केचि खो (पी०), ये ते (सं० नि० १.१२२), ये नु खो केचि (?)] भन्ते, लोके अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना एते तेसं अज्जतरे”ति [अज्जतराति (सी० क०), अज्जतरोति (स्या० पी०)] ।

“दुज्जानं खो एतं, महाराज, तया गिहिना कामभोगिना पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तेन मालागन्धविलेपनं धारयन्तेन जातरूपरजतं सादियन्तेन — इमे वा अरहन्तो, इमे वा अरहत्तमगं समापन्नाति ।

“संवासेन खो, महाराज, सीलं वेदितब्बं । तज्ज खो दीधेन अद्धुना न इत्तरं [न इत्तरेन (स्या० सी० स्या० अट्ठ०)],

मनसिकरोता नो अमनसिकरोता, पञ्जवता नो दुप्पज्जेन । संवोहारेन खो, महाराज, सोचेय्यं वेदितब्बं । तज्ज खो दीघेन अद्धुना न इत्तरं, मनसिकरोता नो अमनसिकरोता, पञ्जवता नो दुप्पज्जेन । आपदासु खो, महाराज, थामो वेदितब्बो । सो च खो दीघेन अद्धुना न इत्तरं, मनसिकरोता नो अमनसिकरोता, पञ्जवता नो दुप्पज्जेन । साकच्छाय खो, महाराज, पञ्जा वेदितब्बा । सा च खो दीघेन अद्धुना न इत्तरं, मनसिकरोता नो अमनसिकरोता, पञ्जवता नो दुप्पज्जेना”ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुभासितं चिदं [सुभासितमिदं (सं० नि० १.१२२)], भन्ते, भगवता — ‘दुज्जानं खो एतं, महाराज, तथा गिहिना पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तेन मालागन्धविलेपनं धारयन्तेन जातरूपरजतं सादियन्तेन — इमे वा अरहन्तो, इमे वा अरहत्तमगं समापन्नाति । संवासेन खो, महाराज, सीलं वेदितब्बं... पे०... साकच्छाय खो, महाराज, पञ्जा वेदितब्बा । सा च खो दीघेन अद्धुना न इत्तरं, मनसिकरोता नो अमनसिकरोता, पञ्जवता नो दुप्पज्जेना”ति ।

“एते, भन्ते, मम पुरिसा चोरा [चरा (सं० नि० १.१२२)] ओचरका जनपदं ओचरित्वा गच्छन्ति । तेहि पठमं ओचिण्णं अहं पच्छा ओसारिस्सामि [ओतरिस्सामि (सी० स्या० पी०), ओयायिस्सामि (सी० स्या० अट्ठ०), ओसापयिस्सामि (सं० नि० १.१२२)] । इदानीं ते, भन्ते, तं रजोजल्लं पवाहेत्वा सुन्हाता सुविलित्ता कप्पितकेसमस्सू ओदातवत्थवसना पच्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गिभूता परिचारेस्सन्ती” [चारियन्ति (स्या०)] ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“न वायमेय्य सब्बत्थ, नाज्जस्स पुरिसो सिया ।

नाज्जं निस्साय जीवेय्य, धम्मेन न वणिं [वाणिं (सी०), वणी (स्या० पी०), वाणिजं (क०)] चरे”ति ॥ दुतियं ।

३. पच्चवेक्खणसुत्तं

५३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा अत्तनो अनेके पापके अकुसले धम्मे पहीने पच्चवेक्खमानो निसिन्नो होति, अनेके च कुसले धम्मे भावनापारिपूरिं गते ।

अथ खो भगवा [एतमत्थं विदित्वा (सी० क०)] अत्तनो अनेके पापके अकुसले धम्मे पहीने विदित्वा अनेके च कुसले धम्मे भावनापारिपूरिं गते [एतमत्थं विदित्वा (सी० क०)] तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अहु पुब्बे तदा नाहु, नाहु पुब्बे तदा अहु ।

न चाहु न च भविस्सति, न चेतरहि विज्जती”ति ॥ ततियं ।

४. पठमनानातिथियसुत्तं

५४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला नानातिथियसमणब्राह्मणपरिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता ।

सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “अनन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “अज्जं जीवं अज्जं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “होति च न च होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति ।

ते भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — “एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो”ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्ता येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध, भन्ते, सम्बहुला नानातिथियसमणब्राह्मणपरिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता ।

“सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति... पे०... ते भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — ‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो’”ति ।

“अज्जतिथिया, भिक्खवे, परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका; अत्थं न जानन्ति, अनत्थं न जानन्ति, धम्मं न जानन्ति, अधम्मं न जानन्ति । ते अत्थं अजानन्ता अनत्थं अजानन्ता धम्मं अजानन्ता अधम्मं अजानन्ता भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — ‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो’”ति ।

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमिस्सायेव सावत्थिया अज्जतरो राजा अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, सो राजा अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — ‘एहि त्वं, अम्भो पुरिस, यावतका सावत्थिया जच्चन्धा ते सब्बे एकज्झं सन्निपातेही’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, भिक्खवे, सो पुरिसो तस्स रज्जो पटिस्सुत्वा यावतका सावत्थिया जच्चन्धा ते सब्बे गहेत्वा येन सो राजा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं राजानं एतदवोच — ‘सन्निपातिता खो ते, देव, यावतका सावत्थिया जच्चन्धा’ति । ‘तेन हि, भणे, जच्चन्धानं हत्थिं दस्सेही’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, भिक्खवे, सो पुरिसो तस्स रज्जो पटिस्सुत्वा जच्चन्धानं हत्थिं दस्सेसि ।

“एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स सीसं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स

कण्णं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स दन्तं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स सोण्डं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स कायं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स पादं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स सत्थिं [पिड्ढिं (स्या०)] दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स नङ्गुट्ठं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स वालधिं दस्सेसि — ‘एदिसो, जच्चन्धा, हत्थी’ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, सो पुरिसो जच्चन्धानं हत्थिं दस्सेत्वा येन सो राजा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं राजानं एतदवोच — ‘दिट्ठो खो तेहि, देव, जच्चन्धेहि हत्थी; यस्स दानि कालं मञ्जसी’ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, सो राजा येन ते जच्चन्धा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ते जच्चन्धे एतदवोच — ‘दिट्ठो वो, जच्चन्धा, हत्थी’ति? ‘एवं, देव, दिट्ठो नो हत्थी’ति । ‘वदेथ, जच्चन्धा, कीदिसो हत्थी’ति?

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स सीसं दिट्ठं अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि कुम्भो’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स कण्णो दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि सुप्पो’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स दन्तो दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि खीलो’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स सोण्डो दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि नङ्गलीसा’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स कायो दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि कोट्ठो’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स पादो दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि थूणो’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स सत्थि दिट्ठो [पिड्ढि दिट्ठा (क० सी० स्या० पी०), सत्थि दिट्ठा (क० सी०)] होसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि उदुक्खलो’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स नङ्गुट्ठं दिट्ठं अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि मुसलो’ति ।

“येहि, भिक्खवे, जच्चन्धेहि हत्थिस्स वालधि दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहंसु — ‘एदिसो, देव, हत्थी सेय्यथापि सम्मज्जनी’ति ।

“ते ‘एदिसो हत्थी, नेदिसो हत्थी; नेदिसो हत्थी, एदिसो हत्थी’”ति अज्जमज्जं मुट्ठीहि संसुम्भिसु [संयुज्झिसु (क० सी०, स्या० पी०)] । तेन च पन, भिक्खवे, सो राजा अत्तमनो अहोसि ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका । ते अत्थं न जानन्ति अनत्थं न जानन्ति, धम्मं न जानन्ति अधम्मं न जानन्ति । ते अत्थं अजानन्ता अनत्थं अजानन्ता, धम्मं अजानन्ता अधम्मं अजानन्ता

भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — ‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो’”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“इमेसु किर सज्जन्ति, एके समणब्राह्मणा ।
विग्गह नं विवदन्ति, जना एकङ्गदस्सिनो”ति ॥ चतुत्थं ।

५. दुत्तियनानातित्थियसुत्तं

५५. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला नानातित्थियसमणब्राह्मणपरिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता ।

सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतो च असस्सतो च [सस्सतो असस्सतो (सी०)] अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “नेव सस्सतो नासस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “परंकतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतो च परंकतो च [सयंकतो परंकतो (सी०)] अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असयंकारो अपरंकारो [असयंकारो च अपरंकारो च (स्या० पी०)] अधिच्चसमुप्पन्नो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असस्सतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतज्च असस्सतज्च [सस्सतं असस्सतं (सी०)] सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “नेव सस्सतं नासस्सतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “परंकतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतज्च परंकतज्च [सयंकतं परंकतं (सी०)] सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति ।

ते भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — “एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो”ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसिंसु। सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध, भन्ते, सम्बहुला नानातिथियसमणब्राह्मणपरिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता।

“सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति...पे०... ते भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — ‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो’”ति।

“अज्जतिथिया, भिक्खवे, परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका; अत्थं न जानन्ति अनत्थं न जानन्ति, धम्मं न जानन्ति अधम्मं न जानन्ति। ते अत्थं अजानन्ता अनत्थं अजानन्ता, धम्मं अजानन्ता अधम्मं अजानन्ता भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — ‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो’”ति।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तां वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“इमेसु किर सज्जन्ति, एके समणब्राह्मणा।
अन्तराव विसीदन्ति, अप्पत्ताव तमोगध”न्ति॥ पज्जमं।

६. ततियनानातिथियसुत्तं

५६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन सम्बहुला नानातिथियसमणब्राह्मणपरिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता।

सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतो च असस्सतो च अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “नेव सस्सतो नासस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “परंकतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतो च परंकतो च अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असयंकारो अपरंकारो अधिच्चसमुप्पन्नो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असस्सतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति। सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सस्सतज्च असस्सतज्च सुखदुक्खं अत्ता च

लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “नेव सस्सतं नासस्सतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “परंकतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज”न्ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “सयंकतञ्च परंकतञ्च सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज”न्ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — “असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज”न्ति ।

ते भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — “एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो”ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध, भन्ते, सम्बहुला नानातित्थियसमणब्राह्मणपरिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता ।

“सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज’न्ति ...पे०... ते भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — ‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो’”ति ।

“अञ्जतित्थिया, भिक्खवे, परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका । ते अत्थं न जानन्ति अनत्थं न जानन्ति, धम्मं न जानन्ति अधम्मं न जानन्ति । ते अत्थं अजानन्ता अनत्थं अजानन्ता, धम्मं अजानन्ता अधम्मं अजानन्ता भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति — ‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो; नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो’”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अहङ्कारपसुतायं पजा, परंकारूपसंहिता ।
एतदेके नाब्भञ्जंसु, न नं सल्लन्ति अद्दसुं ॥

“एतञ्च सल्लं पटिकच्च [पटिगच्च (सी० स्या० कं० पी०)] पस्सतो ।
अहं करोमीति न तस्स होति ।
परो करोतीति न तस्स होति ॥

“मानुपेता अयं पजा, मानगन्था मानविनिबद्धा [मानविनिबन्धा (सी०)] ।
दिट्ठीसु सारम्भकथा, संसारं नातिवत्तती”ति ॥ छट्ठं ।

७. सुभूतिसुत्तं

५७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सुभूति भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अवितक्कं समाधिं समापज्जित्वा ।

अदसा खो भगवा आयस्मन्तं सुभूतिं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अवितक्कं समाधिं समापन्नं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्स वितक्का विधूपिता,
अज्झत्तं सुविकप्पिता असेसा ।
तं सङ्गमतिच्च अरूपसज्जी,
चतुयोगातिगतो न जातु मेती”ति [न जातिमेतीति (स्या० पी० अट्ट० पाठन्तरं)] ॥ सत्तमं ।

८. गणिकासुत्तं

५८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन राजगहे द्वे पूगा अज्जतरिस्सा गणिकाय सारत्ता होन्ति पटिबद्धचित्ता; भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं पाणीहिपि उपक्कमन्ति, लेड्ढहिपि उपक्कमन्ति, दण्डेहिपि उपक्कमन्ति, सत्थेहिपि उपक्कमन्ति । ते तत्थ मरणम्पि निगच्छन्ति मरणमत्तम्पि दुक्खं ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसिंसु । राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध, भन्ते, राजगहे द्वे पूगा अज्जतरिस्सा गणिकाय सारत्ता पटिबद्धचित्ता; भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं पाणीहिपि उपक्कमन्ति, लेड्ढहिपि उपक्कमन्ति, दण्डेहिपि उपक्कमन्ति, सत्थेहिपि उपक्कमन्ति । ते तत्थ मरणम्पि निगच्छन्ति मरणमत्तम्पि दुक्खं”न्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यज्ज पत्तं यज्ज पत्तब्बं, उभयमेतं रजानुकिण्णं, आतुरस्सानुसिक्खतो । ये च सिक्खासारा सीलब्बतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्टानसारा, अयमेको अन्तो । ये च एवंवादिनो — ‘नत्थि कामेसु दोसो’ति, अयं दुतियो अन्तो । इच्चते उभो अन्ता कटसिवट्टना, कटसियो दिट्ठिं वट्ठेन्ति । एतेते उभो अन्ते अनभिज्जाय ओलीयन्ति एके, अतिधावन्ति एके । ये च खो ते अभिज्जाय तत्र च नाहेसुं, तेन च नामज्जिंसु, वट्ठं तेसं नत्थि पज्जापनाया”ति ।
अट्ठमं ।

९. उपातिधावन्तिसुत्तं

५९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति तेलप्पदीपेसु झायमानेसु ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला अधिपातका तेसु तेलप्पदीपेसु आपातपरिपातं अनयं आपज्जन्ति, ब्यसनं आपज्जन्ति [नत्थि सीहळपोत्थके], अनयब्यसनं आपज्जन्ति [नत्थि सीहळपोत्थके] । अद्दसा खो भगवा ते सम्बहुले अधिपातके तेसु तेलप्पदीपेसु आपातपरिपातं अनयं आपज्जन्ते, ब्यसनं आपज्जन्ते, अनयब्यसनं आपज्जन्ते ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“उपातिधावन्ति न सारमेन्ति,
नवं नवं बन्धनं ब्रूयन्ति ।
पतन्ति पज्जोतमिवाधिपातका [... धिपाता (सी० स्या०)],
दिट्ठे सुते इतिहेके निविट्ठा”ति ॥ नवमं ।

१०. उप्पज्जन्तिसुत्तं

६०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“यावकीवज्ज, भन्ते, तथागता लोके नुप्पज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ताव अज्जतित्थिया परिब्बाजका सक्कता होन्ति गरुकता मानिता पूजिता अपचिता लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । यतो च खो, भन्ते, तथागता लोके उप्पज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा अथ अज्जतित्थिया परिब्बाजका असक्कता होन्ति अगरुकता अमानिता अपूजिता अनपचिता न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । भगवा येव [भगवा चेव (स्या०)] दानि, भन्ते, सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं, भिक्खुसङ्घो चा”ति ।

“एवमेतं, आनन्द, यावकीवज्ज, आनन्द, तथागता लोके नुप्पज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ताव अज्जतित्थिया परिब्बाजका सक्कता होन्ति गरुकता मानिता पूजिता अपचिता लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । यतो च खो, आनन्द, तथागता लोके उप्पज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा अथ अज्जतित्थिया परिब्बाजका असक्कता होन्ति अगरुकता अमानिता अपूजिता अनपचिता न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । तथागतोव [तथागतो चेव (स्या०)] दानि सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं, भिक्खुसङ्घो चा”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“ओभासति ताव सो किमि,
याव न उन्नमते [उगमति (सी०), उन्नमति (स्या०)] पभङ्करो ।
(स) [() नत्थि सी० स्या० पोत्थकेसु] वेरोचनमि उगगते,
हतप्पभो होति न चापि भासति ॥

“एवं ओभासितमेव तक्किकानं [तित्थियानं (सी० स्या० पी०)],
याव सम्मासम्बुद्धा लोके नुप्पज्जन्ति ।
न तक्किका सुज्झन्ति न चापि सावका,
दुद्धिटी न दुक्खा पमुच्चरे’ति ॥ दसमं ।

तस्सुद्धानं —

आयुजटिलवेक्खणा, तयो तित्थिया सुभूति ।
गणिका उपाति नवमो, उप्पज्जन्ति च ते दसाति ॥

जच्चन्धवग्गो छट्ठो निट्ठितो ।

७. चूळवग्गो

१. पठमलकुण्डकभदियसुत्तं

६१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं लकुण्डकभदियं अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सयेति समादपेति [समादापेति (?)] समुत्तेजेति सम्पहंसेति ।

अथ खो आयस्मतो लकुण्डकभदियस्स आयस्मता सारिपुत्तेन अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सियमानस्स समादपियमानस्स समुत्तेजियमानस्स सम्पहंसियमानस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि ।

अद्वसा खो भगवा आयस्मन्तं लकुण्डकभदियं आयस्मता सारिपुत्तेन अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सियमानं समादपियमानं समुत्तेजियमानं सम्पहंसियमानं अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं [विमुत्तचित्तं (?)] ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“उद्धं अधो सब्बधि विप्पमुत्तो, अयंहमस्मीति [अयमहमस्मीति (सी० स्या० पी०)] अनानुपस्सी ।
एवं विमुत्तो उदतारि ओघं, अतिण्णपुब्बं अपुनब्भवाया’ति ॥ पठमं ।

२. दुतियलकुण्डकभदियसुत्तं

६२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन

आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं लकुण्डकभद्वियं सेखं [सेखोति (स्या०), सेखोति (पी०)] मज्जमानो भिय्योसोमत्ताय अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति ।

अदसा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आयस्मन्तं लकुण्डकभद्वियं सेखं मज्जमानं भिय्योसोमत्ताय अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सेन्तं समादपेन्तं समुत्तेजेन्तं सम्पहंसेन्तं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अच्छेच्छि [अच्छेज्जि (क० सी०), अच्छिज्जि (क० सी० स्या०), अच्छिज्जि (क०)] वट्ठं ब्यगा निरासं,
विसुक्खा सरिता न सन्दति ।
छिन्नं वट्ठं न वत्तति, एसेवन्तो दुक्खस्सा”ति ॥ दुतियं ।

३. पठमसत्तसुत्तं

६३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सावत्थिया मनुस्सा येभ्य्येन कामेसु अतिवेलं सत्ता () [(होन्ति) (बहूसु) अट्ठकथाय संसन्देतब्बं] रत्ता गिद्धा गधिता [गधिता (सी०)] मुच्छिता अज्झोपन्ना सम्मत्तकजाता कामेसु विहरन्ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, सावत्थिया मनुस्सा येभ्य्येन कामेसु अतिवेलं सत्ता रत्ता गिद्धा गधिता मुच्छिता अज्झोपन्ना सम्मत्तकजाता कामेसु विहरन्ती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“कामेसु सत्ता कामसङ्गसत्ता,
संयोजने वज्जमपस्समाना ।
न हि जातु संयोजनसङ्गसत्ता,
ओघं तरेय्युं विपुलं महन्त”न्ति ॥ ततियं ।

४. दुतियसत्तसुत्तं

६४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सावत्थिया मनुस्सा येभ्य्येन कामेसु सत्ता () [(होन्ति) (बहूसु) अट्ठकथाय संसन्देतब्बं] रत्ता गिद्धा गधिता मुच्छिता अज्झोपन्ना अन्धीकता सम्मत्तकजाता कामेसु विहरन्ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । अदसा खो भगवा सावत्थिया ते मनुस्से येभ्य्येन कामेसु सत्ते रत्ते गिद्धे गधिते मुच्छिते अज्झोपन्ने अन्धीकते सम्मत्तकजाते कामेसु विहरन्ते ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“कामन्धा जालसञ्छन्ना, तण्हाछदनछादिता ।

पमत्तबन्धुना बद्धा, मच्छाव कुमिनामुखे ।

जरामरणमन्वेन्ति [जरामरणं गच्छन्ति (सी० स्या०)], वच्छो खीरपकोव मातर”न्ति ॥ चतुत्थं ।

५. अपरलकुण्डकभदियसुत्तं

६५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा लकुण्डकभदियो सम्बहुलानं भिक्खूनं पिट्ठितो पिट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्गमि ।

अद्वसा खो भगवा आयस्मन्तं लकुण्डकभदियं दूरतोव सम्बहुलानं भिक्खूनं पिट्ठितो पिट्ठितो आगच्छन्तं दुब्बण्णं दुद्वसिकं ओकोटिमकं येभुय्येन भिक्खूनं परिभूतरूपं । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि —

“पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं भिक्खुं दूरतोव सम्बहुलानं भिक्खूनं पिट्ठितो पिट्ठितो आगच्छन्तं दुब्बण्णं दुद्वसिकं ओकोटिमकं येभुय्येन भिक्खूनं परिभूतरूप”न्ति? “एवं, भन्ते”ति ।

“एसो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो । न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय [यस्सत्थाय (सी० क०)] कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“नेलङ्गो सेतपच्छादो, एकारो वत्तती रथो ।

अनीघं पस्स आयन्तं, छिन्नसोतं अबन्धन”न्ति ॥ पञ्चमं ।

६. तण्हासङ्खयसुत्तं

६६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा अज्जासिकोण्डज्जो [अज्जातकोण्डज्जो (सब्बत्थ)] भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय तण्हासङ्खयविमुत्तिं पच्चवेक्खमानो ।

अद्वसा खो भगवा आयस्मन्तं अज्जासिकोण्डज्जं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय तण्हासङ्खयविमुत्तिं पच्चवेक्खमानं ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्स मूलं छमा नत्थि, पण्णा नत्थि कुतो लता ।

तं धीरं बन्धना मुत्तं, को तं निन्दितुमरहति ।

देवापि नं पसंसन्ति, ब्रह्मनापि पसंसितो’ति ॥ छट्ठं ।

७. पपञ्चखयसुत्तं

६७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा अत्तनो पपञ्चसज्जासङ्खापहानं पच्चवेक्खमानो निसिन्नो होति ।

अथ खो भगवा अत्तनो पपञ्चसज्जासङ्खापहानं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्स पपञ्चा ठिति च नत्थि,
सन्दानं पलिघञ्च वीतिवत्तो ।
तं नित्तण्हं मुनिं चरन्तं,
नावजानाति सदेवकोपि लोको’ति ॥ सत्तमं ।

८. कच्चानसुत्तं

६८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकच्चानो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय कायगताय सतिया अज्झत्तं परिमुखं सूपडिताय ।

अहसा खो भगवा आयस्मन्तं महाकच्चानं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय कायगताय सतिया अज्झत्तं परिमुखं सूपडिताय ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यस्स सिया सब्बदा सति,
सततं कायगता उपडिता ।
नो चस्स नो च मे सिया,
न भविस्सति न च मे भविस्सति ।
अनुपुब्बविहारि तत्थ सो,
कालेनेव तरे विसत्तिक’न्ति ॥ अट्ठमं ।

९. उदपानसुत्तं

६९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा मल्लेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन थूणं [थूणं (सी० स्या० पी०)] नाम मल्लानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसुं खो थूणेय्यका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो मल्लेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं थूणं अनुप्पत्तो’ति । () [(अथ खो ते थूणेय्यका ब्राह्मणगहपतिका) (?)] उदपानं तिणस्स च भुसस्स च याव मुखतो पूरेसुं — “मा ते मुण्डका समणका पानीयं

अपंसू”ति ।

अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म येन रुक्खमूलं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “इङ्ग मे त्वं, आनन्द, एतम्हा उदपाना पानीयं आहरा”ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “इदानीं सो, भन्ते, उदपानो थूणेय्यकेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि तिणस्स च भुसस्स च याव मुखतो पूरितो — ‘मा ते मुण्डका समणका पानीयं अपंसू’”ति ।

दुतियम्पि खो...पे०... ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “इङ्ग मे त्वं, आनन्द, एतम्हा उदपाना पानीयं आहरा”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा पत्तं गहेत्वा येन सो उदपानो तेनुपसङ्कमि । अथ खो सो उदपानो आयस्मन्ते आनन्दे उपसङ्कमन्ते सब्बं तं तिणज्ज भुसज्ज मुखतो ओवमित्वा अच्छस्स उदकस्स अनाविलस्स विप्पसन्नस्स याव मुखतो पूरितो विस्सन्दन्तो [विस्सन्दो (क०)] मज्जे अट्ठासि ।

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता! अयज्हि सो उदपानो मयि उपसङ्कमन्ते सब्बं तं तिणज्ज भुसज्ज मुखतो ओवमित्वा अच्छस्स उदकस्स अनाविलस्स विप्पसन्नस्स याव मुखतो पूरितो विस्सन्दन्तो मज्जे ठितो”ति!! पत्तेन पानीयं आदाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता! अयज्हि सो, भन्ते, उदपानो मयि उपसङ्कमन्ते सब्बं तं तिणज्ज भुसज्ज मुखतो ओवमित्वा अच्छस्स उदकस्स अनाविलस्स विप्पसन्नस्स याव मुखतो पूरितो विस्सन्दन्तो मज्जे अट्ठासि!! पिवतु भगवा पानीयं, पिवतु सुगतो पानीय”न्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“किं कयिरा उदपानेन,
आपा चे सब्बदा सियुं ।
तण्हाय मूलतो छेत्वा,
किस्स परियेसनं चरे”ति ॥ नवमं ।

१०. उतेनसुत्तं

७०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन रज्जो उतेनस्स [उदेनस्स (सी० स्या० पी०)] उय्यानगतस्स अन्तेपुरं दड्ढं होति, पज्ज च इत्थिसतानि [पज्ज इत्थिसतानि (सी० स्या० पी०)] कालङ्कतानि होन्ति सामावतीपमुखानि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बिं पिण्डाय पाविसिंसु । कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, रज्जो उतेनस्स उय्यानगतस्स अन्तेपुरं दड्ढं, पज्ज च इत्थिसतानि कालङ्कतानि सामावतीपमुखानि । तासं, भन्ते, उपासिकानं का गति को अभिसम्परायो”ति?

“सन्तेत्य, भिक्खवे, उपासिकायो सोतापन्ना, सन्ति सकदागामिनियो, सन्ति अनागामिनियो । सब्बा ता, भिक्खवे, उपासिकायो अनिप्फला कालङ्कता”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“मोहसम्बन्धनो लोको, भब्बरूपोव दिस्सति ।

उपधिबन्धनो [उपधिसम्बन्धनो (क० सी०)] बालो, तमसा परिवारितो ।

सस्सतोरिव [सस्सति विय (क० सी०)] खायति, पस्सतो नत्थि किञ्चन”न्ति ॥ दसमं ।

तस्सुद्धानं —

द्वे भद्दिया द्वे च सत्ता, लकुण्डको तण्हाखयो ।

पपञ्चखयो च कच्चानो, उदपानञ्च उतेनोति ॥

चूळवग्गो [चुल्लवग्गो (सी०), चूलवग्गो (पी०)] सत्तमो निट्ठितो ।

८. पाटलिगामियवग्गो

१. पठमनिब्बानपटिसंयुत्तसुत्तं

७१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । तेथ भिक्खू [ते च भिक्खू (सी० स्या० पी० तदद्दकथापि ओलोकेतब्बा] अट्ठिं कत्वा [अट्ठीकत्वा (सी० स्या०), अट्ठिकत्वा (पी०)] मनसि कत्वा सब्बं चेतसो [सब्बं चेतसा (इतिपि अञ्जसुत्तेसु)] समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अत्थि, भिक्खवे, तदायतनं, यत्थ नेव पथवी, न आपो, न तेजो, न वायो, न आकासानञ्चायतनं, न विज्जाणञ्चायतनं, न आकिञ्चञ्चायतनं, न नेवसञ्जानासञ्चायतनं, नायं लोको, न परलोको, न उभो चन्दिमसूरिया । तत्रापाहं, भिक्खवे, नेव आगतिं वदामि, न गतिं, न ठितिं, न चुतिं, न उपपत्तिं; अप्पतिट्ठं, अप्पवत्तं, अनारम्मणमेवेतं । एसेवन्तो दुक्खस्सा”ति । पठमं ।

२. दुतियनिब्बानपटिसंयुत्तसुत्तं

७२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । तेथ भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बं चेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“दुद्दसं अनतं नाम, न हि सच्चं सुदस्सनं ।
पटिविद्धा तण्हा जानतो, पस्सतो नत्थि किञ्चन” न्ति ॥ दुतियं ।

३. ततियनिब्बानपटिसंयुत्तसुत्तं

७३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । तेथ भिक्खू अट्ठिं कत्वा, मनसि कत्वा, सब्बं चेतसो समन्नाहरित्वा, ओहितसोता धम्मं सुणन्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अत्थि, भिक्खवे, अजातं अभूतं अकतं असङ्गतं । नो चेतं, भिक्खवे, अभविस्स अजातं अभूतं अकतं असङ्गतं, नयिध जातस्स भूतस्स कतस्स सङ्गतस्स निस्सरणं पञ्जायेथ । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि अजातं अभूतं अकतं असङ्गतं, तस्मा जातस्स भूतस्स कतस्स सङ्गतस्स निस्सरणं पञ्जायती”ति । ततियं ।

४. चतुत्थनिब्बानपटिसंयुत्तसुत्तं

७४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । तेथ भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बं चेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“निस्सितस्स चलितं, अनिस्सितस्स चलितं नत्थि । चलिते असति पस्सद्धि, पस्सद्धिया सति नति न होति । नतिया असति आगतिगति न होति । आगतिगतिया असति चुतूपपातो न होति । चुतूपपाते असति नेविध न हुरं न उभयमन्तरेन [न उभयमन्तरे (सब्बत्थ) म० नि० ३.३९३; सं० नि० ४.८७ पस्सितब्बं] । एसेवन्तो दुक्खस्सा”ति । चतुत्थं ।

५. चुन्दसुत्तं

७५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा मल्लेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन पावा तदवसरि । तत्र सुदं भगवा पावायं विहरति चुन्दस्स कम्मपुत्तस्स अम्बवने ।

अस्सोसि खो चुन्दो कम्मपुत्तो — “भगवा किर मल्लेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पावं अनुप्पत्तो पावायं विहरति मय्हं अम्बवने”ति । अथ खो चुन्दो कम्मपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो चुन्दं कम्मपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो चुन्दो कम्मपुत्तो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति । अधिवासेसि

भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा पहूतञ्च सूकरमद्वं भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भन्ते, निड्डितं भत्त”न्ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा चुन्दं कम्मरपुत्तं आमन्तेसि — “यं ते, चुन्द, सूकरमद्वं पटियत्तं तेन मं परिविस, यं पनञ्जं खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं तेन भिक्खुसङ्घं परिविसा”ति । “एवं, भन्ते”ति खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा यं अहोसि सूकरमद्वं पटियत्तं तेन भगवन्तं परिविसि; यं पनञ्जं खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं तेन भिक्खुसङ्घं परिविसि ।

अथ खो भगवा चुन्दं कम्मरपुत्तं आमन्तेसि — “यं ते, चुन्द, सूकरमद्वं अवसिट्ठं तं सोब्भे निखणाहि । नाहं तं, चुन्द, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यस्स तं परिभुत्तं सम्मा परिणामं गच्छेय्य अञ्जत्र तथागतस्सा”ति [अञ्जत्र तथागतेनाति (क० सी०)] । “एवं, भन्ते”ति खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा यं अहोसि सूकरमद्वं अवसिट्ठं तं सोब्भे निखणित्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो चुन्दं कम्मरपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

अथ खो भगवतो चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स भत्तं भुत्ताविस्स खरो आबाधो उप्पज्जि । लोहितपक्खन्दिका पबाळ्हा [बाळ्हा (सी० स्या० पी०)] वेदना वत्तन्ति मारणन्तिका । तत्र सुदं भगवा सतो सम्पजानो अधिवासेसि अविहज्जमानो । अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “आयामानन्द, येन कुसिनारा तेनुपसङ्गमिस्सामा”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

“चुन्दस्स भत्तं भुज्जित्वा, कम्मरस्साति मे सुतं ।

आबाधं सम्फुसी धीरो, पबाळ्हं मारणन्तिकं ॥

“भुत्तस्स च सूकरमद्वेन, ब्याधिप्पबाळ्हो उदपादि सत्थुनो ।

विरिच्चमानो [विरिज्चमानो (?) विरेचमानो (दी० नि० २.१९०)] भगवा अवोच, ‘गच्छामहं कुसिनारं नगर’”न्ति ॥

अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्जतरं रुक्खमूलं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “इङ्ग मे त्वं, आनन्द, चतुग्गुणं सङ्घाटिं पञ्जापेहि; किलन्तोस्मि, आनन्द, निसीदिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा चतुग्गुणं सङ्घाटिं पञ्जापेसि । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “इङ्ग मे त्वं, आनन्द, पानीयं आहर; पिपासितोस्मि, आनन्द, पिबिस्सामी”ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “इदानी, भन्ते, पञ्चमत्तानि सकटसत्तानि अतिक्कन्तानि । तं

चक्कच्छिन्नं उदकं परित्तं लुळितं आविलं सन्दति । अयं, भन्ते, कुकुट्टा [ककुत्था (सी०), कुकुटा (स्या०), ककुधा (दी० नि० २.१९१)] नदी अविदूरे अच्छोदका सातोदका सीतोदका सेतोदका सुपतित्था रमणीया । एत्थ भगवा पानीयञ्च पिविस्सति गत्तानि च सीतीकरिस्सती”ति [सीतिं करिस्सतीति (सी०), सीतं करिस्सतीति (स्या० पी० क०)] ।

दुतियम्पि खो...पे०... ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “इङ्ग मे त्वं, आनन्द, पानीयं आहर; पिपासितोस्मि, आनन्द, पिविस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा पत्तं गहेत्वा येन सा नदी तेनुपसङ्गमि । अथ खो सा नदी चक्कच्छिन्ना परित्ता लुळिता आविला सन्दमाना आयस्मन्ते आनन्दे उपसङ्गमन्ते अच्छा विप्पसन्ना अनाविला सन्दति ।

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता! अयहि सा नदी चक्कच्छिन्ना परित्ता लुळिता आविला सन्दमाना मयि उपसङ्गमन्ते अच्छा विप्पसन्ना अनाविला सन्दती”ति!! पत्तेन पानीयं आदाय येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता! अयहि सा, भन्ते, नदी चक्कच्छिन्ना परित्ता लुळिता आविला सन्दमाना मयि उपसङ्गमन्ते अच्छा विप्पसन्ना अनाविला सन्दति!! पिवतु भगवा पानीयं, पिवतु सुगतो पानीय”न्ति ।

अथ खो भगवा पानीयं अपायि [अपासि (सी०)] । अथ खो भगवा महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन कुकुट्टा नदी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा कुकुट्टं नदिं अज्झोगाहेत्वा न्हत्वा च पिवित्वा च पच्चुत्तरित्वा येन अम्बवनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं चुन्दकं आमन्तेसि — “इङ्ग मे त्वं, चुन्दक, चतुग्गुणं सङ्घाटिं पज्जापेहि; किलन्तोस्मि, चुन्दक, निपज्जिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा चुन्दको भगवतो पटिस्सुत्वा चतुग्गुणं सङ्घाटिं पज्जापेसि । अथ खो भगवा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि पादे पादं अच्छाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसज्जं मनसि करित्वा । आयस्मा पन चुन्दको तत्थेव भगवतो पुरतो निसीदि ।

“गन्त्वान बुद्धो नदिकं कुकुट्टं,
अच्छोदकं सातुदकं [सातोदकं (सब्बत्थ)] विप्पसन्नं ।
ओगाहि सत्था सुकिलन्तरूपो,
तथागतो अप्पटिमो ध लोके ॥

“न्हत्वा च पिवित्वा चुदतारि [न्हत्वा च उत्तरि (क०)] सत्था,
पुरक्खतो भिक्खुगणस्स मज्झे ।
सत्था पवत्ता भगवा इध धम्मे,
उपागमि अम्बवनं महेसि ।
आमन्तयि चुन्दकं नाम भिक्खुं,
चतुग्गुणं सन्थर [पत्थर (सी० पी०)] मे निपज्जं ॥

“सो चोदितो भावितत्तेन चुन्दो,
चतुग्गुणं सन्थरि [पत्थरि (सी० पी०)] खिप्पमेव ।

निपज्जि सत्था सुकिलन्तरूपो,
चुन्दोपि तत्थ पमुखे निसीदी”ति॥

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “सिया खो, पनानन्द, चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स कोचि विप्पटिसारं उपदहेय्य — ‘तस्स ते, आवुसो चुन्द, अलाभा, तस्स ते दुल्लब्धं यस्स ते तथागतो पच्छिमं पिण्डपातं भुज्जित्वा परिनिब्बुतो’ति । चुन्दस्सानन्द, कम्मरपुत्तस्स एवं विप्पटिसारो पटिविनोदेतब्बो —

“‘तस्स ते, आवुसो चुन्द, लाभा, तस्स ते सुलब्धं यस्स ते तथागतो पच्छिमं पिण्डपातं परिभुज्जित्वा परिनिब्बुतो । सम्मुखा मेतं, आवुसो चुन्द, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं — द्वेमे पिण्डपाता समसमफला समसमविपाका अतिविय अज्जेहि पिण्डपातेहि महप्फलतरा च महानिसंसतरा च । कतमे द्वे? यच्च पिण्डपातं परिभुज्जित्वा तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति, यच्च पिण्डपातं परिभुज्जित्वा अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायति । इमे द्वे पिण्डपाता समसमफला समसमविपाका अतिविय अज्जेहि पिण्डपातेहि महप्फलतरा च महानिसंसतरा च ।

“‘आयुसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, वण्णसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, सुखसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, सग्गसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, यससंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं, आधिपतेय्यसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं’न्ति । चुन्दस्सानन्द, कम्मरपुत्तस्स एवं विप्पटिसारो पटिविनोदेतब्बो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“ददतो पुज्जं पवड्ढति,
संयमतो वेरं न चीयति ।
कुसलो च जहाति पापकं,
रागदोसमोहक्खया सनिब्बुतो”ति [परिनिब्बुतोति (सी० स्या० पी०)] ॥ पञ्चमं ।

६. पाटलिगामियसुत्तं

७६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा मगधेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन पाटलिगामो तदवसरि । अस्सोसुं खो पाटलिगामिया [पाटलिगामिका (दी० नि० २.१४८)] उपासका — “भगवा किर मगधेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पाटलिगामं अनुप्पत्तो”ति । अथ खो पाटलिगामिया उपासका येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो पाटलिगामिया उपासका भगवन्तं एतदवोचुं — “अधिवासेतु नो, भन्ते, भगवा आवसथागार”न्ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो पाटलिगामिया उपासका भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येनावसथागारं तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा सब्बसन्थरिं आवसथागारं सन्थरित्वा आसनानि पज्जापेत्वा उदकमणिकं पतिट्ठापेत्वा तेलप्पदीपं आरोपेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो पाटलिगामिया उपासका भगवन्तं एतदवोचुं — “सब्बसन्थरिसन्थतं [सब्बसन्थरिं सन्थतं (सी० स्या० पी०)], भन्ते, आवसथागारं; आसनानि पज्जत्तानि; उदकमणिको पतिट्ठापितो [उदकमणिकं पतिट्ठापितं (स्या०)]

तेलपदीपो आरोपितो । यस्सदानि, भन्ते, भगवा कालं मज्जती'ति ।

अथ खो भगवा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन आवसथागारं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पादे पक्खालेत्वा आवसथागारं पविसित्वा मज्झिमं थम्भं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि । भिक्खुसङ्घोपि खो पादे पक्खालेत्वा आवसथागारं पविसित्वा पच्छिमं भित्तिं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि भगवन्तंयेव पुरक्खत्वा । पाटलिगामियापि खो उपासका पादे पक्खालेत्वा आवसथागारं पविसित्वा पुरत्थिमं भित्तिं निस्साय पच्छिमाभिमुखा निसीदिसु भगवन्तंयेव पुरक्खत्वा । अथ खो भगवा पाटलिगामिये उपासके आमन्तेसि —

“पज्जिमे, गहपतयो, आदीनवा दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । कतमे पज्च? इध, गहपतयो, दुस्सीलो सीलविपन्नो पमादाधिकरणं महतिं भोगजानिं निगच्छति । अयं पठमो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

“पुन चपरं, गहपतयो, दुस्सीलस्स सीलविपन्नस्स पापको कित्तिसद्दो अब्भुगगच्छति । अयं दुतियो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

“पुन चपरं, गहपतयो, दुस्सीलो सीलविपन्नो यज्जदेव परिसं उपसङ्कमति — यदि खत्तियपरिसं, यदि ब्राह्मणपरिसं, यदि गहपतिपरिसं, यदि समणपरिसं — अविसारदो उपसङ्कमति मङ्कुभूतो । अयं ततियो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

“पुन चपरं, गहपतयो, दुस्सीलो सीलविपन्नो सम्मूळ्हो कालं करोति । अयं चतुत्थो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

“पुन चपरं, गहपतयो, दुस्सीलो सीलविपन्नो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । अयं पज्चमो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । इमे खो, गहपतयो, पज्च आदीनवा दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

“पज्जिमे, गहपतयो, आनिसंसा सीलवतो सीलसम्पदाय । कतमे पज्च? इध, गहपतयो, सीलवा सीलसम्पन्नो अप्पमादाधिकरणं महन्तं भोगक्खन्धं अधिगच्छति । अयं पठमो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

“पुन चपरं, गहपतयो, सीलवतो सीलसम्पन्नस्स कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगगच्छति । अयं दुतियो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

“पुन चपरं, गहपतयो, सीलवा सीलसम्पन्नो यज्जदेव परिसं उपसङ्कमति — यदि खत्तियपरिसं, यदि ब्राह्मणपरिसं, यदि गहपतिपरिसं, यदि समणपरिसं — विसारदो उपसङ्कमति अमङ्कुभूतो । अयं ततियो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

“पुन चपरं, गहपतयो, सीलवा सीलसम्पन्नो असम्मूळ्हो कालङ्करोति । अयं चतुत्थो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय ।

“पुन चपरं, गहपतयो, सीलवा सीलसम्पन्नो कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । अयं पज्चमो

आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय । इमे खो, गहपतयो, पञ्च आनिसंसा सीलवतो सीलसम्पदाया”ति ।

अथ खो भगवा पाटलिगामिये उपासके बहुदेव रत्तिं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुतेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उय्योजेसि — “अभिवक्कन्ता खो, गहपतयो, रत्ति; यस्सदानि तुम्हे कालं मज्जथा”ति । [“एवं भन्ते”ति खोपाटलिगामिया उपासका भगवतो पटिस्सुत्वा (महाव० २८५; दी० नि० २.१५१)] अथ खो पाटलिगामिया उपासका भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा [“एवं भन्ते”ति खोपाटलिगामिया उपासका भगवतो पटिस्सुत्वा (महाव० २८५; दी० नि० २.१५१)] उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिंसु । अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तेसु पाटलिगामियेसु उपासकेसु सुज्जागारं पाविसि ।

तेन खो पन समयेन सुनिधवस्सकारा [सुनीधवस्सकारा (सी० स्या० पी०)] मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिबाहाय । तेन खो पन समयेन सम्बहुला देवतायो सहस्ससहस्सेव [सहस्सेव (स्या० क०), सहस्सस्सेव (पी०)] पाटलिगामे वत्थूनि परिगणहन्ति । यस्मिं पदेसे महेसक्खा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति महेसक्खानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे मज्झिमा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति मज्झिमानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे नीचा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति नीचानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं ।

अद्वसा खो भगवा दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन ता देवतायो सहस्ससहस्सेव पाटलिगामे वत्थूनि परिगणहन्तियो । यस्मिं पदेसे महेसक्खा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति, महेसक्खानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे मज्झिमा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति, मज्झिमानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे नीचा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति, नीचानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया पच्चूससमये पच्चुट्ठाया आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि —

“के नु खो [को नु खो (सब्बत्थ)] आनन्द पाटलिगामे नगरं मापेन्ती”ति [मापेतीति (सब्बत्थ)] । “सुनिधवस्सकारा, भन्ते, मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिबाहाया”ति । “सेय्यथापि, आनन्द, देवेहि तावतिंसेहि सद्धिं मन्तेत्वा; एवमेव खो, आनन्द, सुनिधवस्सकारा मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिबाहाय । इधाहं, आनन्द, अद्वसं दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सम्बहुला देवतायो सहस्ससहस्सेव पाटलिगामे वत्थूनि परिगणहन्तियो । यस्मिं पदेसे महेसक्खा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति महेसक्खानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे मज्झिमा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति मज्झिमानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यस्मिं पदेसे नीचा देवता वत्थूनि परिगणहन्ति नीचानं तत्थ रज्जं राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतुं । यावता, आनन्द, अरियं आयतनं यावता वणिप्पथो इदं अगगनगरं भविस्सति पाटलिपुत्तं पुटभेदनं । पाटलिपुत्तस्स खो, आनन्द, तयो अन्तराया भविस्सन्ति — अगितो वा उदकतो वा मिथुभेदतो वा”ति ।

अथ खो सुनिधवस्सकारा मगधमहामत्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं साराणियं [साराणीयं (सी० स्या० क० पी०)] वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो सुनिधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्तं एतदवोचुं — “अधिवासेतु नो भवं गोतमो अज्जतनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्गेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो सुनिधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवतो अधिवासनं विदित्वा येन सको आवसथो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा सके आवसथे पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचेसुं — “कालो, भो गोतम, निट्ठितं भत्त”न्ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन सुनिधवस्सकारानं मगधमहामत्तानं आवसथो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जते आसने निसीदि । अथ खो सुनिधवस्सकारा मगधमहामत्ता बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसुं सम्पवारेसुं ।

अथ खो सुनिधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो सुनिधवस्सकारे मगधमहामत्ते भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि —

“यस्मिं पदेसे कप्पेति, वासं पण्डितजातियो ।
सीलवन्तेत्थ भोजेत्वा, सज्जते ब्रह्मचारयो [ब्रह्मचारिनो (स्या०), ब्रह्मचरिये (पी० क०)] ॥

“या तत्थ देवता आसुं, तासं दक्खिणमादिसे ।
ता पूजिता पूजयन्ति, मानिता मानयन्ति नं ॥

“ततो नं अनुकम्पन्ति, माता पुत्तं व ओरसं ।
देवतानुकम्पितो पोसो, सदा भद्रानि पस्सती”ति ॥

अथ खो भगवा सुनिधवस्सकारानं मगधमहामत्तानं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

तेन खो पन समयेन सुनिधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धा होन्ति — “येनज्ज समणो गोतमो द्वारेन निक्खमिस्सति तं ‘गोतमद्वारं’ नाम भविस्सति । येन तित्थेन गङ्गं नदिं तरिस्सति तं ‘गोतमतित्थं’ नाम भविस्सती”ति ।

अथ खो भगवा येन द्वारेन निक्खमि तं ‘गोतमद्वारं’ नाम अहोसि । अथ खो भगवा येन गङ्गा नदी तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन गङ्गा नदी पूरा होति समतित्तिका काकपेय्या । अप्पेकच्चे मनुस्सा नावं परियेसन्ति, अप्पेकच्चे उळुम्पं परियेसन्ति, अप्पेकच्चे कुल्लं बन्धन्ति अपारा पारं गन्तुकामा । अथ खो भगवा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — गङ्गाय नदिया ओरिमतीरे [ओरिमतीरा (बहूसु) महाव० २८६; दी० नि० २.१५४ पस्सितब्बं] अन्तरहितो पारिमतीरे पच्चुट्ठासि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन ।

अद्वसा खो भगवा ते मनुस्से अप्पेकच्चे नावं परियेसन्ते, अप्पेकच्चे उळुम्पं परियेसन्ते, अप्पेकच्चे कुल्लं बन्धन्ते अपारा पारं गन्तुकामे ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“ये तरन्ति अण्णवं सरं,

सेतुं कत्वान विसज्ज पल्ललानि ।
कुल्लज्झि जनो पबन्धति [बन्धति (स्या० पी०)],
तिण्णा [नितिण्णा (क०)] मेधाविनो जना”ति ॥ छट्ठं ।

७. द्विधापथसुत्तं

७७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसलेसु अद्धानमगपटिपन्नो होति आयस्मता नागसमालेन पच्छासमणेन । अद्दसा खो आयस्मा नागसमालो अन्तरामग्गे द्विधापथं [द्वेधापथं (सी०)] । दिस्वान भगवन्तं एतदवोच — “अयं, भन्ते, भगवा पन्थो; इमिना गच्छामा”ति । एवं वुत्ते, भगवा आयस्मन्तं नागसमालं एतदवोच — “अयं, नागसमाल, पन्थो; इमिना गच्छामा”ति ।

दुतियम्पि... पे०... ततियम्पि खो आयस्मा नागसमालो भगवन्तं एतदवोच — “अयं, भन्ते, भगवा पन्थो; इमिना गच्छामा”ति । ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं नागसमालं एतदवोच — “अयं, नागसमाल, पन्थो; इमिना गच्छामा”ति । अथ खो आयस्मा नागसमालो भगवतो पत्तचीवरं तत्थेव छमायं निक्खिपित्वा पक्कामि — “इदं, भन्ते, भगवतो पत्तचीवर”न्ति ।

अथ खो आयस्मतो नागसमालस्स तेन पन्थेन गच्छन्तस्स अन्तरामग्गे चोरा निक्खमित्वा हत्थेहि च पादेहि च आकोटेसुं पत्तज्ज भिन्दिसु सङ्घाटिज्ज विप्फालेसुं । अथ खो आयस्मा नागसमालो भिन्नेन पत्तेन विप्फालिताय सङ्घाटिया येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा नागसमालो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, तेन पन्थेन गच्छन्तस्स अन्तरामग्गे चोरा निक्खमित्वा हत्थेहि च पादेहि च आकोटेसुं, पत्तज्ज भिन्दिसु, सङ्घाटिज्ज विप्फालेसु”न्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“सद्धिं चरमेकतो वसं,
मिस्सो अज्जजनेन वेदगू ।
विद्वा पजहाति पापकं,
कोज्जो खीरपकोव निन्नग”न्ति ॥ सत्तमं ।

८. विसाखासुत्तं

७८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन विसाखाय मिगारमातुया नत्ता कालङ्कता होति पिया मनापा । अथ खो विसाखा मिगारमाता अल्लवत्था अल्लकेसा दिवा दिवस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो विसाखं मिगारमातरं भगवा एतदवोच —

“हन्द कुतो नु त्वं, विसाखे, आगच्छसि अल्लवत्था अल्लकेसा इधूपसङ्कन्ता दिवा दिवस्सा”ति? “नत्ता मे, भन्ते, पिया मनापा कालङ्कता । तेनाहं अल्लवत्था अल्लकेसा इधूपसङ्कन्ता दिवा दिवस्सा”ति । “इच्छेय्यासि त्वं, विसाखे,

यावतिका [यावतका (?)] सावत्थिया मनुस्सा तावतिके [तावतके (?)] पुत्ते च नत्तारो चा'ति? “इच्छेय्याहं, भगवा [इच्छेय्याहं भन्ते भगवा (स्या०)] यावतिका सावत्थिया मनुस्सा तावतिके पुत्ते च नत्तारो चा'ति ।

“कीवबहुका पन, विसाखे, सावत्थिया मनुस्सा देवसिकं कालं करोन्ती'ति? “दसपि, भन्ते, सावत्थिया मनुस्सा देवसिकं कालं करोन्ति; नवपि, भन्ते... अट्ठपि, भन्ते... सत्तपि, भन्ते... छपि, भन्ते... पञ्चपि, भन्ते... चत्तारोपि, भन्ते... तीणिपि, भन्ते... द्वेपि, भन्ते, सावत्थिया मनुस्सा देवसिकं कालं करोन्ति । एकोपि, भन्ते, सावत्थिया मनुस्सो देवसिकं कालं करोति । अविचित्ता, भन्ते, सावत्थि मनुस्सेहि कालं करोन्तेही'ति ।

“तं किं मज्जसि, विसाखे, अपि नु त्वं कदाचि करहचि अनल्लवत्था वा भवेय्यासि अनल्लकेसा वा'ति? “नो हेतं, भन्ते । अलं मे, भन्ते, ताव बहुकेहि पुत्तेहि च नत्तारेहि चा'ति ।

“येसं खो, विसाखे, सतं पियानि, सतं तेसं दुक्खानि; येसं नवुति पियानि, नवुति तेसं दुक्खानि; येसं असीति पियानि, असीति तेसं दुक्खानि; येसं सत्तति पियानि, सत्तति तेसं दुक्खानि; येसं सट्ठि पियानि, सट्ठि तेसं दुक्खानि; येसं पज्जासं पियानि, पज्जासं तेसं दुक्खानि; येसं चत्तारीसं पियानि, चत्तारीसं तेसं दुक्खानि, येसं तिसं पियानि, तिसं तेसं दुक्खानि; येसं वीसति पियानि, वीसति तेसं दुक्खानि, येसं दस पियानि, दस तेसं दुक्खानि; येसं नव पियानि, नव तेसं दुक्खानि; येसं अट्ठ पियानि, अट्ठ तेसं दुक्खानि; येसं सत्त पियानि, सत्त तेसं दुक्खानि; येसं छ पियानि, छ तेसं दुक्खानि; येसं पञ्च पियानि, पञ्च तेसं दुक्खानि; येसं चत्तारि पियानि, चत्तारि तेसं दुक्खानि; येसं तीणि पियानि, तीणि तेसं दुक्खानि; येसं द्वे पियानि, द्वे तेसं दुक्खानि; येसं एकं पियं, एकं तेसं दुक्खं; येसं नत्थि पियं, नत्थि तेसं दुक्खं, असोका ते विरजा अनुपायासाति वदामी'ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“ये केचि सोका परिदेविता वा,
दुक्खा च [दुक्खा व (अट्ठ०)] लोकस्मिमनेकरूपा ।
पियं पटिच्चप्पभवन्ति एते,
पिये असन्ते न भवन्ति एते ॥

“तस्मा हि ते सुखिनो वीतसोका,
येसं पियं नत्थि कुहिज्जि लोके ।
तस्मा असोकं विरजं पत्थयानो,
पियं न कयिराथ कुहिज्जि लोके'ति ॥ अट्ठमं ।

९. पठमदब्बसुत्तं

७९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “परिनिब्बानकालो मे दानि, सुगता'ति । “यस्स दानि त्वं, दब्ब, कालं मज्जसी'ति ।

अथ खो आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे पल्लङ्केन निसीदित्वा तेजोधातुं समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बायि ।

अथ खो आयस्मतो दब्बस्स मल्लपुत्तस्स वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे पल्लङ्केन निसीदित्वा तेजोधातुं समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बुतस्स सरीरस्स झायमानस्स ड्हमानस्स नेव छारिका पज्जायित्थ न मसि । सेय्यथापि नाम सप्पिस्स वा तेलस्स वा झायमानस्स ड्हमानस्स नेव छारिका पज्जायति न मसि; एवमेव आयस्मतो दब्बस्स मल्लपुत्तस्स वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे पल्लङ्केन निसीदित्वा तेजोधातुं समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बुतस्स सरीरस्स झायमानस्स ड्हमानस्स नेव छारिका पज्जायित्थ न मसीति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अभेदि कायो निरोधि सज्जा,
वेदना सीतिभविंसु [पीतिदहंसु (सी० पी०), सीतिदहिंसु (क०)] सब्बा ।
वूपसमिंसु सङ्खारा,
विज्जाणं अत्थमागमा”ति ॥ नवमं ।

१०. दुतियदब्बसुत्तं

८०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“दब्बस्स, भिक्खवे, मल्लपुत्तस्स वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे पल्लङ्केन निसीदित्वा तेजोधातुं समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बुतस्स सरीरस्स झायमानस्स ड्हमानस्स नेव छारिका पज्जायित्थ न मसि । सेय्यथापि नाम सप्पिस्स वा तेलस्स वा झायमानस्स ड्हमानस्स नेव छारिका पज्जायति न मसि; एवमेव खो, भिक्खवे, दब्बस्स मल्लपुत्तस्स वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे पल्लङ्केन निसीदित्वा तेजोधातुं समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बुतस्स सरीरस्स झायमानस्स ड्हमानस्स नेव छारिका पज्जायित्थ न मसी”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“अयोधनहतस्सेव, जलतो जातवेदसो [जातवेदस्स (स्या०)] ।
अनुपुब्बूपसन्तस्स, यथा न जायते गति ॥

एवं सम्माविमुत्तानं, कामबन्धोघतारिनं ।
पज्जापेतुं गति नत्थि, पत्तानं अचलं सुख”न्ति ॥ दसमं ।

पाटलिगामियवग्गो [पाटलिगामवग्गो (क०)] अट्ठमो ।

तस्सुद्धानं —

निब्बाना चतुरो वुत्ता, चुन्दो पाटलिगामिया ।
द्विधापथो विसाखा च, दब्बेन सह ते दसाति ॥

उदाने वग्गानमुद्धानं —

वग्गमिदं पठमं वरबोधि, वग्गमिदं दुतियं मुचलिन्दो ।
नन्दकवग्गवरो ततियो तु, मेघियवग्गवरो च चतुत्थो ॥

पञ्चमवग्गवरन्ति सोणो, छट्ठमवग्गवरन्ति जच्चन्धो [छट्ठमवग्गवरं तु तमन्धो (सी० क०)] ।
सत्तमवग्गवरन्ति च चूळो, पाटलिगामियमट्ठमवग्गो [पाटलिगामियवरट्ठमवग्गो (स्या० कं० पी०),
पाटलिगामवरट्ठमवग्गो (सी० क०)] ॥

असीतिमनूनकसुत्तवरं, वग्गमिदट्ठकं सुविभत्तं ।
दस्सितं चक्खुमता विमलेन, अब्धा हि तं उदानमितीदमाहु [अत्थायेतं उदानमितिमाहु (क०), सद्भा हि तं
उदानन्तिदमाहु (स्या० कं० पी०)] ॥

उदानपाळि निट्ठिता ।